

CARTULARI de la Catalunya Comtal

PORTAVEU DE
L'INSTITUT D'ESTUDIS HISTÒRICS MEDIEVALS DE CATALUNYA

JAUME II D'URGELL EL DISSORTAT?

AQUESTA PUBLICACIÓ ES DISTRIBUEIX ALS CENTRES OFICIALS I CULTURALS DEL NOSTRE PAÍS I A L'ESTRANGER

RELACIÓ DELS CASALS CATALANS QUE REBEN EL CARTULARI DE L'INSTITUT

DINS L'ESTAT ESPANYOL:

- Associació Espai Catalunya Topalekua- Sant Sebastià - Donostia.
- Cercle Català d'Araba. - Gazteiz-Vitoria.
- Cercle Català de Madrid - Madrid.
- Casa Catalana de Saragossa - Saragossa.
- Casa de Catalunya de Sevilla - Sevilla.
- Casal Català de Tenerife - Adeje (Tenerife).
- Cercle Català de Menorca - Maó.
- Fundació Carles Salvador - Benassal - Castelló

A L'ESTRANGER:

ALEMANYA:

- Centre Català de Munic.- München.
- Associació Catalana d'Hamburg "El Pont Blau".

ARGENTINA:

- Associació Catalana de Socors Mutus "Montepio de Montserrat" - Buenos Aires.
- Casal Català de Bahía Blanca - Bahía Blanca.
- Casal de Catalunya de Buenos Aires - Buenos Aires.
- Les Quatre Barres Castelar - Castelar - Buenos Aires.
- Centre Català de Mendoza - Mendoza.
- Centre Català de Rosario - Rosario.
- Centre Català de Venado Tuerto - Venado Tuerto, Santa Fe.
- Casal Català de Mar del Plata.
- Casal de Catalunya de Santa Fe.
- Casal Català de Córdoba - Córdoba.
- Casal dels Països Catalans de la Plata - La Plata.
- Casal de Catalunya de Paraná - Paraná , Entre Ríos.
- Centre Català de Capitán Sarmiento - Capitán Sarmiento.

AUSTRIA:

- Casal Català de Viena - Viena.

BELGICA:

- Casal Català de Brussel·les - Etteerbeek - Tevueren.
- Casa de la República. M.H.P. en Carles Puigdemont i Casamajor - Waterloo.

COLÒMBIA:

- Comunitat Catalana de Colòmbia - Santa Fe de Bogotà, DC.

BRASIL:

- Associação Cultural Catalonia - São Paulo-SP.

CANADÀ:

- Casal Català de Vancouver - Burnaby, BC
- Casal dels Països Catalans de Toronto - Toronto, ON

COSTA RICA:

- Casal Català de Costa Rica - San José.

CUBA:

- Societat de Beneficència de Naturals i Descendents de Catalunya - La Habana.

EL SALVADOR:

- Casal Català d'El Salvador - El Salvador.

EQUADOR:

- Casal Català de Quito - Quito
- Casal Català de Guayaquil
- Casal Català "Jorge Butinà" - Cuenca.

FRANÇA:

- Cercle Català de Marsella - Marseille.
- Casal Català de Tolosa de Llenguadoc - Toulouse.
- Casal de Catalunya de París - París.
- Centre Cultural Català de Perpinyà - Casal Jaume I - Perpinyà.
- Casal Català de Grenoble - Grenoble.
- Centre Català d'Occitània - Samazan.
- Casal Català de Nantes "Tirant lo Blanc" - Nantes.

ITÀLIA:

- Associació Catalans a Roma - Roma.

JAPÓ:

- Centre Català de Kansai - Osaka.
- Casal Català Tokyo - Tòquio

LUXEMBURG:

- Centre Català de Luxemburg - Luxemburg.

MÈXIC:

- Orfeó Català de Mèxic, A.C. México D.F.
- Casal Català de la Península del Yucatán - Mèrida, YU.

PARAGUAI:

- Centre Català d'Asunción - Asunción.

SUÈCIA:

- Les Quatre Barres d'Estocolm - Stockhom.

SUÏSSA:

- Centre Català de Lausana - Lausanne.
- Casal Català de Zurich - Zurich.
- Centre Català de Basilea - Birsfelden.

URUGUAI:

- Casal Català de Montevideo - Montevideo.

VENEÇUELA:

- Centre Català de Caracas - Caracas.

XILE:

- Centre Català de Santiago de Xile - Santiago de Xile.

Edita: Institut d'Estudis Històrics
Medievals de Catalunya

Jaume Bertomeu
Editor

Lluïsa Goberna
Directora

Jordi Sotorra
Consell de Redacció

Manel Esteban
Consell de Redacció

Aquest CARTULARI és el portaveu de l'Institut, de publicació semestral. És una entitat convenientment legalitzada i domiciliada al Cap i Casal de Catalunya, i que té per finalitat aplegar als afeccionats a la història medieval de Catalunya i altres activitats del nostre País.

EDITORIAL

En aquest editorial la protagonista principal és una petita reflexió sobre la pandèmia COVID-19, ja que ha trasbalsat totalment les nostres vides. Hi ha un abans i un després sense cap dubte. Han estat afectats cents de milers de persones d'arreu del món i molt poques d'aquestes persones havien viscut res de semblant, llevat del fet que tinguin més de cent anys. L'última pandèmia a escala mundial d'aquestes característiques va tenir lloc entre el 1918 i el 1920.

Ha estat una experiència força dramàtica, sobretot per als que han perdut familiars i amics, i en un entorn on la companyia als malalts i els acomiadaments no s'han pogut portar a terme, la qual cosa fa les pèrdues encara més doloroses.

El confinament que ha hagut de fer la població d'arreu del món ha estat una cosa força estranya, en una societat on la gent treballa, estudia, conviu, socialitza, viatja, fa labors comunitàries, etc..i de cop, tot això deixa de funcionar, es col·lapsa tot a tots els nivells de la societat, els carrers es buiden, tot és tancat. Aquesta imatge dels carrers completament buits costa de pair i impacta, però en general, llevat de petites excepcions, la gent amb un esperit cívic i solidari es tanca a casa per tal de no contaminar i evitar no ser contaminat. **Tots menys els treballadors sanitaris, metges, infermers/eres, servei de neteja i transportistes que han portat productes de primera necessitat a tot arreu, etc., que han treballat per sobre de les seves forces fent una tasca digne de menció. Des d'aquí el nostre agraïment a tots ells i elles.**

Ha estat una experiència en la qual hem hagut de canviar molts dels hàbits a què estàvem acostumats i que ens pensàvem que ens eren imprescindibles en la nostra vida diària. Aquest confinament, però, ens ha ensenyat que no era així i ens hem hagut d'acomodar a una nova forma de viure i a fer les coses d'una altra manera. Tot això, direu, ja ho sabem, s'ha escrit molt sobre el tema i sobretot ho hem viscut de primera mà, però ho ressaltem, ja que aquests fets han capgirat el nostre dia a dia en l'àmbit personal, però també pel que fa a la nostra associació, ja que l'Institut ha hagut de suspendre temporalment totes les seves activitats programades anteriorment, com tantes altres institucions, amb les dificultats que això comporta.

Però fins i tot amb la problemàtica del moment no hem volgut que la nostra revista Cartulari deixés d'editar-se. D'ençà que vam començar no ha deixat mai de sortir puntualment cada juny i desembre. Encara que ens haguem trobat amb problemes diversos, sempre ens hem posat la fita de treure-la dos cops l'any i així ha estat durant tant de temps. Per això en aquesta ocasió tampoc hem volgut deixar de fer-ho i ha estat una satisfacció poder tirar-la endavant malgrat les dificultats.

Esperem que quan surtin aquestes pàgines a la llum l'amenaça de la COVID-19 ja estigui bastant superada i puguem tornar a encarar les nostres vides amb la perspectiva d'un futur millor, encara que no fàcil, i sobretot, el més difícil, però no impossible i altament necessari: que haguem après alguna cosa més i prenguem molta més consciència i responsabilitat envers el nostre planeta i rectifiquem la nostra actitud. Esperem...

Lluïsa Goberna

Redactors

Col·laboradors:

Carles Aparicio
Elvira Bertomeu
Bartomeu Bioque
Ramon Canyelles
Laura Egea
Armand Estesó
Toni Font
Maribel Gallèn
Àngel Gordon
Glòria Jara
Jaume Martell
Eliseu Massana
Robert Porta
Nati Regàs
Maruchi Ripoll
Judith Sogas
Joana Tarín
Manel Tosca
Xevi

Maquetació i Disseny

Lluïsa Goberna

Corrector:

Joan Anton Font

Webmaster:

David Ballesteros

Redacció i

Administració:

Casanova, 43,
Esc. Dret. Entl. 3r.
08011 BARCELONA
Tel. 93 325 77 91

E-mail:

institut@cartulari.cat
estament@cartulari.cat
www.cartulari.cat

Capçalera:

Copy-Art-Institut.

Impressió:

Copyluz

Dipòsit Legal:

B-51863-01

Els articles signats són de la sola responsabilitat de l'autor i l'equip del Cartulari no necessàriament ha d'estar d'acord amb el contingut dels mateixos.

SUMARI

Portada. Mural dels comtes d'Urgell (Balaguer).....	1
Casals Catalans. D'arreu del món.....	2
Editorial. Redacció i administració.....	3
Ressenya d'activitats	5
Dinar de Nadal. Presentació Cartulari 41.....	6
Racons de Barcelona	50
Truc d'en Xevi	52

Foto contraportada: Façana Casa Vicens

La Santa Inquisició a Catalunya	8
--	----------

La Santa Inquisició ha estat un dels temes més polèmics de la història d'Espanya per les valoracions contradictòries que d'aquest tribunal s'han fet. El més criticat de la Inquisició ha estat el seu mètode processal i penal, que va carregar notablement...

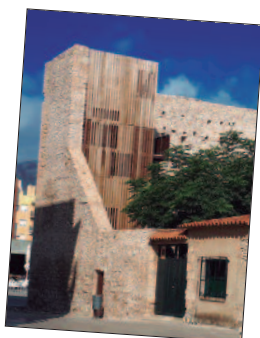
Casa Vicens, el primer edifici de Gaudí	14
--	-----------

Un bon nombre de membres de l'Institut van fer una visita el passat 7 de març a l'emblemàtica Casa Vicens. Aquesta casa va ser el primer encàrrec per fer un edifici del llavors jove Antoni Gaudí. L'any 1883 el corredor de borsa Manel Vicens...

Els Hospitals del Coll de Balaguer	22
---	-----------

L'Hospitalet de l'Infant és un municipi de la Costa Daurada de la comarca del Baix Camp. Disposa de cales i de tres grans platges, però des de la platja de l'Arenal es pot contemplar una serralada muntanyosa anomenada el Coll de Balaguer...

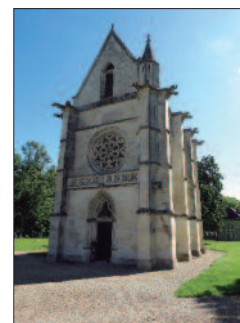
Jaume II d'Urgell el Dissortat ?	28
---	-----------

Jaume d'Aragó-Urgell i Montferrat és anomenat "El dissortat" pels historiadors romàntics en considerar-lo una víctima propiciatòria, tot mitificant la seva figura en una interpretació historicista influïts per la Renaixença...

Ermenonville	32
---------------------------	-----------

França es un país que constantment ens sorprèn a mida que anem movent-nos pel seu territori. En un moment donat, tot viatjant pel departament de l'Oise a la regió dels Alts de França i a uns 50 quilòmetres...

100 Anys de la Grip espanyola a Catalunya	40
--	-----------

La humanitat ha patit nombroses plagues o pandèmies en el curs de la història, però fins i tot sabent les seves conseqüències, mai estem prou preparats per poder combatre-les amb rapidesa i efectivitat i sempre...

Els Ermitans de l'Ardenya	44
--	-----------

Part de la zona litoral de les comarques de la Selva, el Gironès i del Baix Empordà està compresa dins del massís de l'Ardenya. Un sistema muntanyós de 8.552 hectàrees situades dins dels termes...

RESSENYA D'ACTIVITATS

14 de desembre de 2019

Es va celebrar el Dinar Nadalenc i presentació del **CARTULARI** número 41. L'esdeveniment va tenir lloc al **Restaurant Volapié** de Barcelona.

7 de març de 2020

Visita guiada a la **Casa Vicens** de Barcelona i posterior dinar al Restaurant "**Cal Ferran**".

A causa de l'estat d'alarma per la COVID-19 es van anul·lar totes les activitats que l'Institut tenia programades posteriorment per aquest primer semestre de 2020.

Lluís Companys i Jover President d'Honor de l'Associació Catalana d'Ex-presos Polítics per acord unànim de l'assemblea general extraordinària de l'entitat del dia 9 d'octubre de 1977.

A **Lluís Companys i Jover** "President de la Generalitat de Catalunya" a qui en el Montjuïc de llur ànima, el feixisme l'hi arrencà covardament la vida el dia 15 d'octubre de l'any 1940.

*L'aigua crida, crida la pedra
Sang vermella, sang roja!
Que ha begut la fera.*

*Quan la lluna s'apaga,
aferrat de peus a terra,
cara al vent de les tevés aigües.*

*Gegant sobre la pedra,
en aquella matinada
segà la teva vida la fera
mentre la teva sang feta barres
regà de Montjuïc la terra.*

*L'aigua crida, crida la pedra
Sang vermella, sang roja!
Que ha begut la fera.*

*Dalt la torre la campana
veu com creix l'heura
on trepitjarà el teu peu
descalç, baix un estel
mentre vigila un canó
el pati que et recorda
i Catalunya et plora
en un mocador de pena.*

*L'aigua crida, crida la pedra
Sang vermella, sang roja!
Que ha begut la fera.*

*Com el testimoni viu
de l'albada serena
allí vares tornar a néixer
fet història, sobre les herbes
que flors tornant-se van
i a la teva tomba fresques arriben
en braços de Catalunya
engronxades per la senyera.*

*L'aigua crida, crida la pedra
Sang vermella, sang roja!
NO EN BEURÀ MÉS LA FERA!*

ANTON CAMPOS I CRESPO
Capità de l'Exèrcit Republicà.
(29 anys a la presó)
Soci fundador de l'Associació
Catalana d'Ex-presos Polítics.
Barcelona 15 d'octubre de 1977

DINAR NADALENC I DE GERMANOR

PRESENTACIÓ CARTULARI 41

14 de desembre de 2019

Per Jordi Sotorra

L'any passat, considerant l'opinió d'alguns amics de l'Institut, que recomanaven que per a la presentació del Cartulari de desembre seria millor fer un dinar en lloc del sopar, tal com es venia fent fins ara, es va fer així, amb molt bon resultat, ja que aquest canvi va facilitar la concurrència de més públic i alhora allargà l'estada al restaurant una mica més d'estona després del dinar.

Vist l'èxit de l'any passat, aquest any el dinar de presentació del Cartulari 41 també s'ha fet al mateix restaurant VOLAPIÉ de Barcelona. Igualment vàrem poder disposar de tota la sala de la part baixa d'aquest local, ja que aquesta circumstància resulta molt còmoda per poder desenvolupar tots els actes

que any rere any es fan en aquesta presentació del Cartulari.

Com és costum en arribar al restaurant, ens varen oferir una copa de cava de benvinguda, mentre tots els participants a la trobada es saludaven i compartien comentaris.

La sala es va distribuir en quatre taules, i els comensals van poder gaudir d'un bon àpat i van estar animats i distrets com ja ve sent costum. A les taules, les senyores hi van poder trobar un detall nadalenc.

El menú que ens varen oferir va ser un pica-pica de primer a base de 5 plats de tapes, un segon de 4 diferents plats a escollir i 2 postres també a escollir. "Tot

molt bo" va ser el comentari de tothom i molt adient el marinat amb vi i cava de la terra, amb un excel·lent servei i atenció per part dels propietaris del local.

En acabar el dinar, mentre preniem el cafè, l'amic Manel Esteban va fer una exposició dels nous projectes que -com ell diu- té en cartera i que, com sempre, són molt interessants.

Tot seguit la Lluïsa va fer un breu comentari del contingut d'aquest nou Cartulari, i a continuació el va repartir a tots els presents.

Per finalitzar la trobada, com ja és costum, es va fer el tradicional sorteig de regals que, dirigit i amenitzat per l'Àngel Gordon amb la simpatia que el caracte-

ritza, van ser repartits entre els afortunats. Enguany també es va comptar amb la col·laboració de l'empresa El Traginer, que va aportar un esplèndid lot de Nadal, amb productes del país i d'alta qualitat.

Per acabar, en Jaume Bertomeu va fer un brindis per desitjar-nos unes bones festes nadalenques i uns bons desitjos per a l'any 2020.

P.D. Malauradament hem de lamentar el traspàs el passat mes de març de na Josefina Badenas, mare de na Lluïsa, directora del Cartulari, de la companyia de la qual hem pogut gaudir fins aquest últim dinar de Nadal. DEP. ©

LA SANTA INQUISICIÓ

Escut de la Inquisició

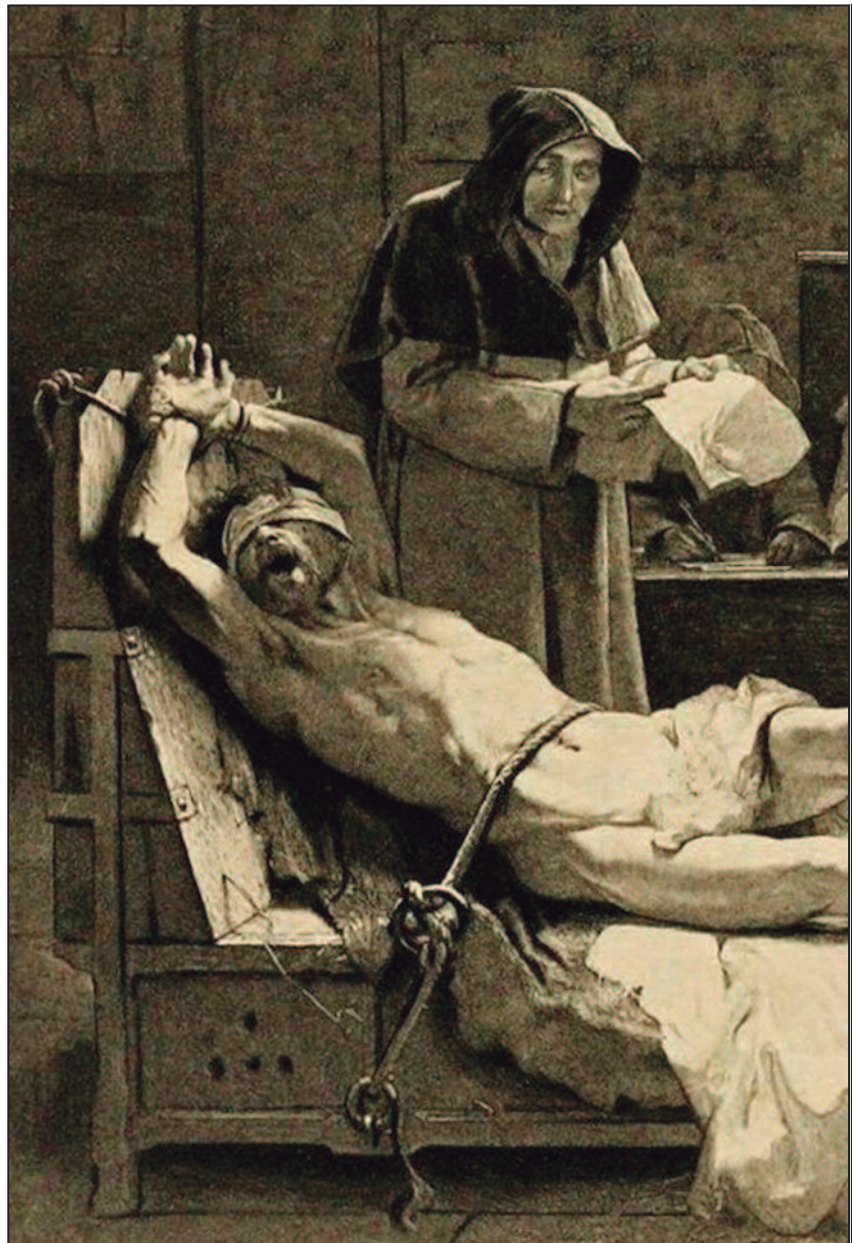
La Santa Inquisició va ser fundada en el Concili de Verona, que va concloure el 4 de novembre de 1184, amb el decret "Ad abolendam" del Papa Luci III (*Lucca, 1100 - †Verona, 25/11/1185).

Tot i que el 1194, Alfons I "el Trobador" (*Regne d'Aragó, 3/1157 - †Perpinyà, 25/4/1196) va promulgar a Lleida un document contra els valdesos (heretges del cristianisme romà), en el qual se'ls declarava enemics públics de Crist i dels seus regnes, a Espanya no es va introduir fins a 1232 per breu del mateix papa Gregori IX (*Anagni, 1145 - †Roma, 22/8/1241), dirigit a l'arquebisbe de Tarragona, Aspàreg de la Barca (*Montpeller, -1170 - †Tarragona, 3/3/1233). Aquest en compliment d'aquesta ordre, la va establir al Principat de Catalunya.

La seu central del tribunal de la Inquisició a Catalunya, que es va establir en el convent dominic de Santa Caterina de Barcelona, va desplegar tot el seu zel per extingir l'heretgia dels albigesos o càtars.

Un frare dominic català, Raimon de Penyafort (*Margarida i els Monjos, 1180 - †Barcelona, 6/1/1275), va escriure per aquest temps un manual d'inquisidors, que va ser aprovat en el Concili de Tarragona, celebrat en 1242, i en el qual es va determinar l'ordre de procedir i les penes que havia d'imposar-se als condemnats.

La Santa Inquisició ha estat un dels temes més polèmics de la història d'Espanya per les valoracions contradictòries que d'aquest tribunal s'han fet. El més criticat de la Inquisició ha estat el seu mètode processal i penal, que va carregar notablement el nombre de les seves víctimes.

Per Carles Aparicio
Comanador de la Domus
Templi Barcinonensis

Escut de l'Orde de Predicadors
o Dominics

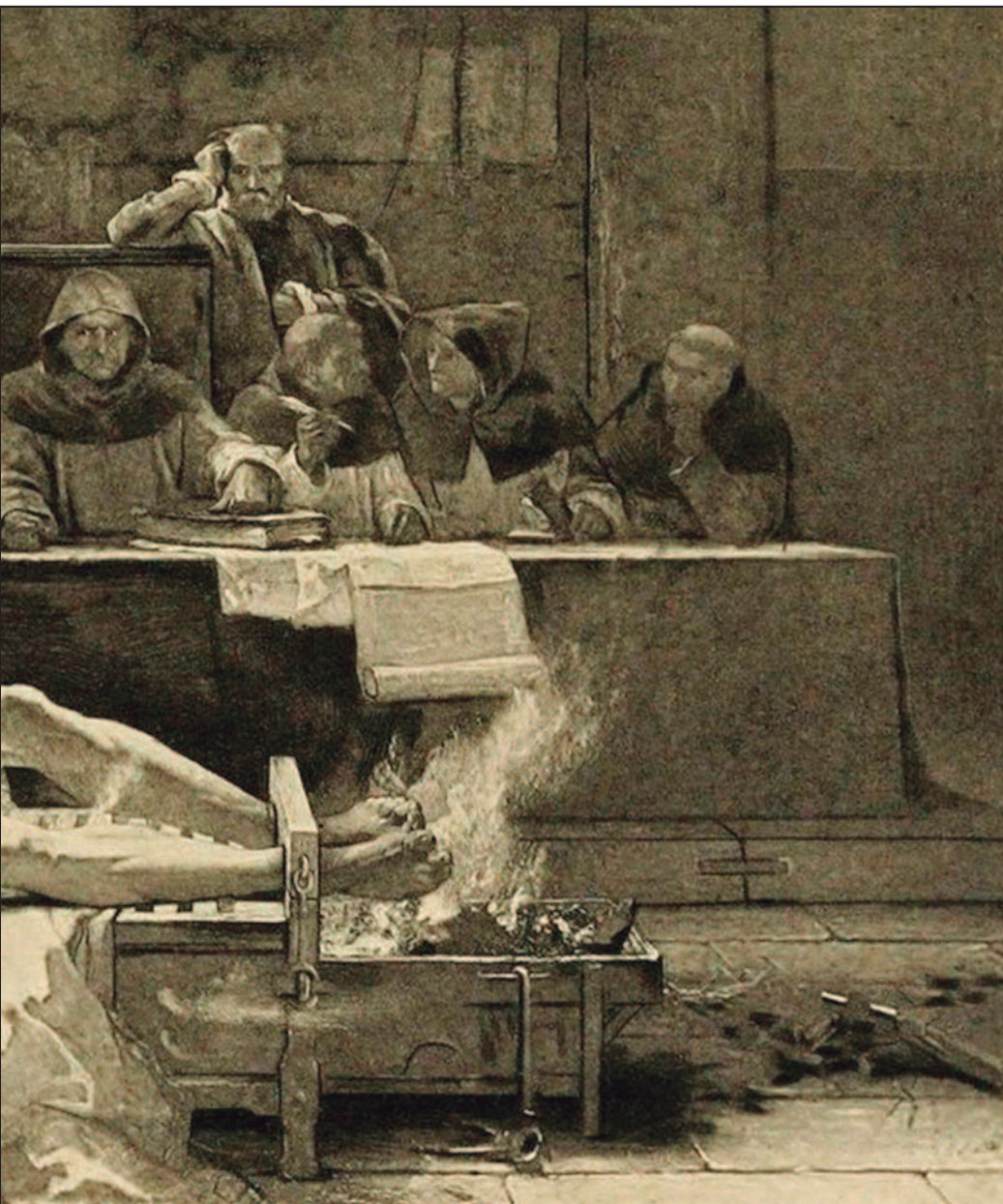
a CATALUNYA

Per aquest mateix temps, es va estendre la jurisdicció del Tribunal als Regnes d'Aragó i Navarra, entenent per jurisdicció el poder o la suposada legítima autoritat per governar i posar en execució les lleis, declarant i aplicant el dret. Fins a 1360, l'inquisidor general per tota la Corona d'Aragó va ser Nicolau Eimeric (*Girona, 1320 - †Girona, 4/1/1399).

Els familiars de la Inquisició eren funcionaris adscrits al servei directe del Tribunal. Per obtenir el càrrec o títol calia una informació prèvia sobre la puresa de sang. Gaudien d'exempció dels tribunals ordinaris i

tenien llicència per portar armes. Aquestes prerrogatives foren cobejades per cacics i malfactors, que compraven el títol per actuar amb més impunitat.

El gener de 1446, la ciutat de Barcelona va reclamar, sense gaire èxit, al Papa Eugeni IV (*Venècia, 1383-†Roma, 23/2/1447) un únic inquisidor per a Catalunya, perquè el que hi havia residia permanentment a València. Els consellers pretenien un inquisidor propi i que fos natiu per a evitar els greuges i contrarietats que els estranys ocasionaven.

Un exemple de procés el tenim en l'activat pel dominic Jaume Compte, de març a octubre de 1447 al **Palau Episcopal de Girona** contra Pere Martí de Camprodon, per fals testimoni contra el mossèn Bartomeu Rey al i pràctiques supersticioses i herètiques, i pel qual va ser òbviament condemnat a l'escarni públic.

Després de diversos intents fallits, a l'abril de 1459, es va aconseguir un ofici de la Seu Apostòlica autoritzant una Inquisició especial per a Barcelona, amb el nomenament del Mestre Joan Comes com a inquisidor pontifici, ratificat pel Papa Pius II (*República de Siena, 18/10/1405-†Ancona, 14/8/1464) en 1461.

Les actuacions de fe inquisitorials constituïen el moment més espectacular del procés inquisitorial. Es treien els procesats de les presons en les quals estaven confinats i se'ls llegia públicament les sentències atorgades, i si aquesta era la pena de mort, eren cremats vius públicament.

Escales de la presó del Palau Episcopal de Girona

En 1478 el Papa Sixt IV (*Celle Ligure, 21/7/1414 - †Roma, 12/8/1484) va instituir el Sant Ofici en butlla "Exigit sinserae devotionis affectus", que va ser utilitzat com a instrument polític a la Corona d'Aragó pel rei Ferran II d'Aragó "el Catòlic" (*Sada Palace, 10/3/1452 - †Madrigalejo, 23/1/1516).

L'oposició a la introducció de la nova Inquisició va ser intensa en la Corona d'Aragó, especialment per part de les institucions catalanes. Aquestes es resistien a la introducció del Sant Ofici perquè el consideraven una eina al servei de l'autoritarisme monàrquic, ja que emprava uns procediments judicials que atemptaven contra les lleis i constitucions del país i les seves atribucions topaven amb les pròpies dels tribunals de les institucions catalanes. És a dir, suposava un conflicte de jurisdiccions.

El 2 de febrer de 1482, el pontífex va destituir els dos inquisidors de la Corona d'Aragó i els seus col·legues de Castella, i va nomenar set inquisidors

nous per a aquest regne.

Quatre anys més tard, el febrer de 1486, el Papa Innocenci VIII (*Gènova, 1432 - †Roma, 25/7/1492) va destituir tots els inquisidors papals a la Corona d'Aragó. A continuació, el rei Ferran II d'Aragó va nomenar el franciscà castellà Alonso de Espina (*1412 - †1491) i el saragossà Sancho Marín (*Saragossa, s XV - †s VI) com a inquisidors d'aquest Tribunal eclesiàstic de Barcelona. **El 14 de desembre de 1487 es va produir el primer acte públic de la nova Inquisició a la ciutat comtal: una processó de penitencians van ser reconciliats amb la fe catòlica en un acte de fe realitzat a la Plaça del Rei.**

Les dones van ser sovint víctimes propiciatòries per a aquest temut tribunal de la fe, però tot i que va moderar les penes atenent la seva suposada debilitat moral i física, eren considerades més propenses a pecar, i els seus testimonis valien menys que els dels homes. Entre aquesta data i el 1505, el Tribunal de Barcelona va processar més de mil persones, especialment pròdigs en presència femenina, que va arribar al 65% de dones. No obstant, la meitat dels encausats ja s'havien exiliat en els anys anteriors. Només vint-i-cinc van ser absoltes.

Entre el 1507 i el 1518 va tenir lloc el nomenament com a inquisidors del dominic valencià, bisbe de Vic i de Lleida Joan d'Énguera (*València, s XV- †Valladolid, 15/2/1513), del religiós cartoixà bisbe de Tortosa, Lluís Mercader (*Sagunt, 1444 - †Bunyol, 9/7/1516), i del també bisbe de Tortosa, Adriaan Floriszoon (*Utrecht, 2/3/1459 - †Roma, Es-

Quadre amb una escena de la Inquisició,
d'Alphonse Legros. Gran Palais (Museu d'Orsay)

tats Pontificis, 14/9/1523). Però el 1518 el càrrec es va fusionar i tots els tribunals locals passaren a dependre del Consell de la Suprema a Castella i a l'Aragó, fet que propicià que fins i tot el 1528 el Tribunal de Barcelona obrís una causa contra la mateixa **Diputació del General del Principat de Catalunya**, quan aquesta va negar-se a pagar al Sant Ofici les pensions d'uns censals que rebia un condemnat per heretgia.

L'enfrontament amb les institucions catalanes era palès, fins el punt que en 1532, una comissió de juristes i teòlegs, promoguda pels diputats de la Generalitat, els consellers de la ciutat i el bisbe de Barcelona, van dictaminar que l'inquisidor dominic Ferran de Lloaces i Peres (*Oriola, 1498 - †València, 29/2/1568) s'havia excedit en les seves competències a l'empresonar una sèrie de ciutadans de Barcelona acusant-los de blasfèmia. Per aquest motiu, les institucions catalanes van obrir un procediment en contra seu. Finalment la monarquia va haver d'intervenir per aconseguir un sobreseïment mutu del cas.

Escut Diputació
del General
del Principat
de Catalunya
(1359 - 1714)

Quadre "L'agitateur du Languedoc"
de Jean-Paul Laurens.
Museu dels Agustins, Toulouse

que la petició per part dels clergues de favors sexuals aprofitant la intimitat de la confessió.

Però el conflicte de la Sagrada Congregació de la Romana i Universal Inquisició amb les institucions catalanes va continuar, i en 1568 esclatà un altre conflicte pel xoc de jurisdiccions. En aquesta ocasió, els inquisidors i els familiars dels membres de la Sagrada Congregació de la Romana i Universal Inquisició van negar-se a pagar els impostos corresponents a la Generalitat. **L'escalada de les tensions institucionals va provocar que els inquisidors Jorge Padilla i J. Zurita excomuniessin els diputats i oïdors de la Generalitat i**

El Papa Pau III (*Canino, 29/2/1468 - †Roma, 10/11/1549), va refundar la institució en 1542, a la qual va passar a denominar Sagrada Congregació de la Romana i Universal Inquisició.

Tanmateix, des de 1550 a Barcelona no es va executar cap dona acusada de fetilleria, i de 1561 a 1600, cap dona va ser condemnada a mort, i tan sols un 9% va ser sotmesa a turment. Tant en les desfilades vergonyants com en la tortura i els assots es procurava no exhibir el cos femení per decòrum. La pena de galeres era commutada per la del desterrament i les embarassades o amb fills lactants eren excloses del turment i de la pena capital.

També és d'esment que els religiosos tampoc es van escapar de la Inquisició. A més de bigàmia, bruixeria, fetilleria, heretgia, judaisme, ritus alcorànics... a partir de 1562, també es va perseguir el que va passar a denominar-se "sol·licitació", que no era una altra cosa

empresonessin el diputat Andreu Ferrer. Una nova i forçada intervenció reial va permetre arribar a una concòrdia que limitava el nombre de familiars de la Sagrada Congregació de la Romana i Universal Inquisició i les seves competències.

Segons l'augustinia Gaspar Sala i Berart (*Saragossa, 1605 - †Perpinyà, 1670), insigne escriptor i polític català, si alguna cosa distingia el català era el seu ortodox i inquisitorial catolicisme.

"Pels catalans gaudeix Espanya el sant Tribunal de la Inquisició, i va ser el seu primer inquisidor el sant català Raimon de Penyafort, a la instància del qual es va erigir a la ciutat de Lleida, abans que en una altra ciutat d'Espanya."

Quan en les Corts de Cadis, el 28 de febrer de 1813 es discutia l'abolició de la Sagrada Congregació de la

Sant Raimon de Penyafort

Escut
Congregació de
la Doctrina
de la Fe

Romana i Universal Inquisició, l'hebraïsta, polític i escriptor català renaixentista Antoni Puig i Blanch (Mataró, 3/2/1775-†Londres, 25/9/1840), es va fer ressò de la duresa amb què el Tribunal actuava contra les dones.

“Si no és dissimulable en un tribunal la duresa amb els reus generalment parlant, és absolutament imperdonable quan l'estén a persones del bell sexe.”

Després d'un llarg estira i arronsa, al juliol de 1834 oficialment a Espanya «es declara suprimit definitivament el Tribunal de la Inquisició».

Tot i així, el 1908, el Papa Pius X (*Riese Pio X, 2/6/1835

-†Roma, 20/8/1914), li dona el nom de Sagrada Congregació del Sant Ofici de la Romana i Universal Inquisició, y posteriorment, el 1965, el Papa Pau VI (*Concesio, 26/9/1897-†Castel Gandolfo, 6/8/1978) la va rebatejar amb l'actual nom de **Congregació de la Doctrina de la Fe**, òrgan col·legiat del Vaticà, que vetlla per l'aplicació de l'ortodòxia dins de l'Església Catòlica.

L'últim cas que en l'actualitat ha transcendit públicament és el del Tribunal Eclesiàstic de Vic, que per ordre de la Congregació de la Doctrina de la Fe, jutja 17 sacerdots catalans per sectarisme i per pràctiques sexuals desordenades. Tots ells havien pertangut a l'associació Seminari Poble de Déu (SPD), que ja fou dissolta per herètica i sectària el 15 d'abril de 2017 per l'actual Emm. i Rvdm. Sr. Joan Josep Cardenal Omella i Omella, Arquebisbe de Barcelona (*Cretes, 21/4/1946). La **Conferència Episcopal Tarraconense** ja ha comunicat que si finalment hi ha indicis de responsabilitat penal, ho posaran a coneixement de les autoritats judicials.©

CASA VICENS

Per Lluïsa Goberna

El primer edifici de Gaudí

Un bon nombre de membres de l'Institut van fer una visita el passat 7 de març a l'emblemàtica Casa Vicens.

Aquesta casa va ser el primer encàrrec per fer un edifici del llavors jove Antoni Gaudí. L'any 1883 el corredor de borsa Manel Vicens i Montaner li va confiar al seu amic Gaudí, el disseny de la que seria la seva residència d'estiu en uns terrenys heretats de la seva mare, a l'antiga vila de Gràcia. Va ser construïda entre el 1883 i el 1885. I Gaudí, en una època d'experimentació, va poder posar en evidència el seu gran talent amb un gran nombre de referències a la natura i una arquitectura revolucionària. La casa és d'estil orientalista i eclèctic amb inspiracions i tècniques catalanes, islàmiques, angleses i japoneses.

El 1925 es va fer una ampliació que va portar a terme Joan Baptista Serra de Martínez, amb el vistiplau de Gaudí, per tal que la família Jover, propietària de la

casa des del 1899, pogués convertir-la en residència habitual.

Un dels emblemes de la Casa Vicens fou l'espectacular font-cascada projectada per Gaudí i ubicada als jardins. Degut al seu abandonament pel pas dels anys, i quan la casa va perdre part del jardí per la venda de parcel·les, va acabar sent enderrocada el 1946. Actualment es pot veure una reproducció fidedigna al Museu Agbar de les Aigües a Cornellà; visita que ha quedat pendent de fer més endavant ja que estava programada per fer-la aquest mateix dia, però per causa de la COVID-19 la visita va ser anul·lada pel tancament temporal de les instal·lacions del Museu.

El 2005 la casa Vicens va ser reconeguda per la Unesco com a patrimoni de la Humanitat.

El 2014 la propietat va ser adquirida per MoraBanc, que va fer la transformació per convertir-la en una casa-museu.

Reixa entrada

Façana

En la façana de la Casa Vicens sobresurt l'ús del color i la ceràmica decorada en gran part amb motius florals de clavell de moro, i la seva estètica oriental plena de llums i d'ombres. Els materials originals, pedra, ceràmica, toxo, forja i fusta li donen una gran expressivitat artística, de gran originalitat i innovació. S'inspira en l'Índia, Pèrsia, Japó i l'art islàmic, principalment mudèjar.

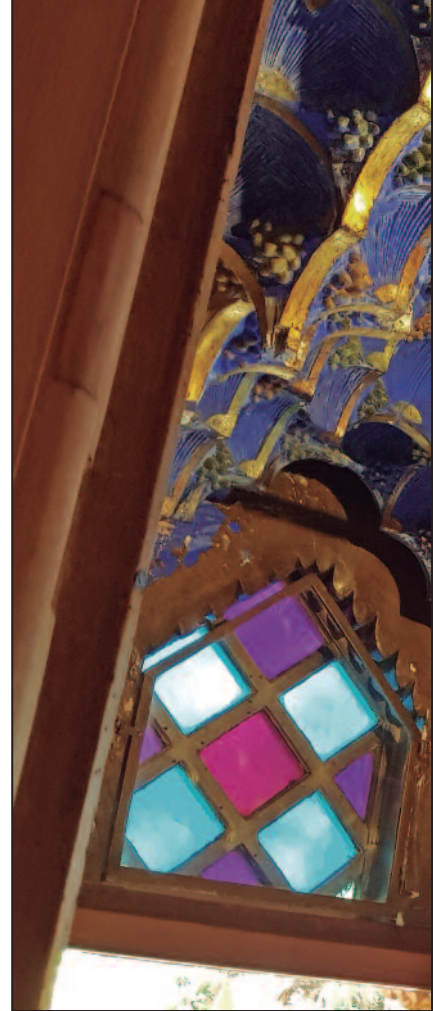
Mereix menció la reixa de ferro colat de l'entrada, que reproduïx la fulla del margalló, creada el 1885 i que es troba a la porta principal de la casa. Aquesta reixa arribava fins a la cantonada del carrer, quan hi havia el jardí original.

La Casa Vicens és considerada la primera obra mestra de Gaudí.

És constant la referència a la natura en l'interior de la venda a través de les arts decoratives i així es creà una interrelació entre l'espai exterior i l'interior.

Foto antiga on es pot veure la font-cascada i en primer pla, el temple de Santa Rita. Font: Institut Amatller d'Art Hispànic

Menjador

En el nostre recorregut per l'interior de la casa anirem entrant en les diferents estances per poder gaudir de l'obra i l'enginy del gran arquitecte.

Però primerament trepitjarem el jardí actual, molt més petit que l'original, del qual, tal com hem dit anteriorment, s'ha perdut la font-cascada i també la capella de Santa Rita. Aquesta última era originalment una font natural d'aigua mineromedicinal, que quan es va fer l'ampliació de la casa s'hi va construir una capella dedicada a Santa Rita, on la gent anava a buscar aquesta aigua, ja que es deia que curava diverses malalties. Es va enderrocar el 1963, a causa de l'especulació urbanística. Però de totes formes s'ha intentat recrear un entorn el més semblant possible a l'original que va projectar Gaudí.

Tribuna.
Font amb
representació
solar

Cúpula de
la Tribuna

Fumador

PLANTA NOBLE

Porxo i rebedor

El porxo d'entrada, obert i amb vistes al carrer, s'ha rehabilitat tal com era originalment en la seva època. El rebedor ha sofert diverses modificacions al llarg dels anys, sobretot per l'ampliació i reformes de l'any 1925. Les parets estan serigrafades amb motius florals.

Menjador i Tribuna

En aquest espai és on es troba el més gran nombre d'elements de decoració i ornamentals de gran bellesa. La sala està presidida per una llar de foc. El mobiliari integrat als murs és l'original i dissenyat per Gaudí. Es troben també una col·lecció de pintures a l'oli del pintor Francesc Torrescassa i Sallars, de tema principalment mariner. El sostre està serigrafat amb motius d'heura i olivera fet amb paper maixé. **A tocar del menjador es troba la Tribuna, un espai que connecta l'exterior amb l'interior amb una cúpula al sostre que reprodueix les fulles de margalló del jardí i el cel, així com una font amb una representació solar.**

Fumador

Aquest saló d'estil islàmic és considerat la joia de la casa. La policromia que es pot veure és l'original que es va recuperar gràcies a un llarg procés de restauració. Està decorada amb la flor de la ginesta. Antigament, tal com indica el seu nom, en aquest espai hi havia un pipa d'aigua i seients per fumar a l'estil oriental.

Dormitoris

PRIMERA PLANTA

Dormitoris

Originalment en aquesta sala, actualment diàfana, hi havia dos dormitoris, el de la senyora i el del senyor de la casa. A cada costat de les parets hi ha

un color indicatiu per a cada un d'ells. Aquí també es troben ornamentacions de fauna i flora mediterrànies.

L'arquitecte va voler amb aquestes decoracions que l'interior de la casa esdevingués una continuació del jardí.

Terrassa

Cúpula decorada amb trompe-l'oeil

Terrassa

Aquest espai exterior està connectat amb aquests dormitoris principals, per tant, aquests gaudien de força llum natural i ventilació.

La Terrassa està tancada pel banc de fusta i metall, que alhora fa de barana i des d'on es pot veure tot el paisatge natural que envolta la casa.

Bany

El fet que tinguessin banys es deu a què la Casa Vicens fou pionera en l'ús de l'aigua corrent. Hi havia un mina d'aigua subterrània que passava per sota de la casa, i aquest fet va fer força probable l'abastiment d'aigua per a l'ús quotidià.

Sala amb cúpula

En aquesta saleta, bastant petita, es troba al sostre una espectacular cúpula decorada amb trompe-l'oeil. No se sap del cert la seva funció però es creu que podia ser una cambra de música o un oratori.

Habitació blava

En aquesta habitació Gaudí ens mostra una representació de la flor de la passió, motiu ornamental molt utilitzat per l'arquitecte en la seva obra. **Com en altres estances de la casa, Gaudí va voler concebre una unió entre l'exterior i l'interior de la casa.** En aquesta cambra s'acabava la casa original. La resta és de quan es va fer la posterior ampliació.

Habitació blava

Coberta

Aquesta es pot considerar la primera coberta transitable de Gaudí. En aquest espai es poden veure en les diferents cantonades, les torres i cúpules amb influèn-

cies islàmiques i orientals. Un excel·lent mirador de la Barcelona del segle XIX.

SEGONA PLANTA

La sotacoberta o golfes

Aquest espai diàfan es pot veure actualment tal com el va projectar Gaudí seguint la tradició de l'arquitectura domèstica catalana, després d'eliminar falsos sostres i envans interiors durant el procés de rehabilitació. És probable que aquest espai fos destinat al servei de la casa.

Actualment hi ha una exposició permanent on es troben diverses maquetes i uns murals explicatius de la

seva història; les influències, context sociocultural, reformes i ampliacions de la finca, tècniques i materials utilitzats, etc. Aquí també es van instal·lar durant un temps les oficines de Cavall Fort

En sortir i per finalitzar la visita vam poder veure un interessant audiovisual de la història de la casa i l'obra de Gaudí.

La casa Vicens esdevé una nova icona de la Vila de Gràcia. ©

ELS HOSPITALS DEL COLL DE BALAGUER

EL COLL DE BALAGUER

Per Jordi Sotorra

Diplomat en Genealogia
per la Societat Catalana
de Genealogia, Heràldica
i Nobiliària

L'Hospitalet de l'Infant és un municipi de la Costa Daurada de la comarca del Baix Camp. Disposa de cales i de tres grans platges, però des de la platja de l'Arenal es pot contemplar una serralada muntanyosa anomenada el Coll de Balaguer. Als segles XIII-XIV va ser una zona difícil de transitar pels constants atacs als quals es trobava exposat el viatger que havia de travessar l'anomenat desert de l'Alfama com a indret obligat de pas entre Tarragona i Tortosa, ja que aquell territori despoblat, desèrtic i desproveït, afavoria els atacs de les naus sarraïnes, que així mateix hi trobaven un refugi segur, a més del bandolerisme que rondava la zona. La gent que hi transitava no tenia on aixoplugar-se i en cas de sentir-se malalt o davant d'una inclemència del temps, no tenia on anar.

Per frenar i castigar les incursions sarraïnes que tant sovintejaven en aquells indrets i tenien atemorits i en constant perill els pobles de l'interior, el rei Alfons I el 24 de setembre de 1201 fundà l'orde català de Sant Jordi d'Alfama, que s'hi establí amb eficiència fins al S. XV, i manà la construcció del castell de Sant Jordi d'Alfama

La pacificació, repoblació i la defensa d'aquell territori desèrtic i ple de problemes van ser un bon motiu perquè la reina Blanca d'Anjou, muller de Jaume II, i més tard Pere II posessin especial interès en aquella zona del desert d'Alfama.

Per aquesta raó es van edificar l'Hospital de la Font del Perelló, l'Hospital del Coll de Balaguer (l'Hospitalet de l'Infant) i molt abans el Castell de Sant Jordi d'Alfama.

DESERT D'ALFAMA

Feta aquesta petita introducció, entrarem a especificar aquesta zona referent al desert d'Alfama.

Aquesta extensió de terreny que va des de la desembocadura de l'Ebre fins a la vila de Cambrils era una zona àrida i desèrtica, coneguda com la plana de Sant Jordi. Dins d'aquesta zona àrida existia l'anomenat desert d'Alfama, que s'estenia des de l'Ampolla fins al Coll de Balaguer amb una extensió d'uns 20 quilòmetres de llarg i uns de 10 d'ample.

Aquesta zona en el temps fou ocupada pels sarraïns, fins a la conquesta de les comarques de Lleida i Tor-

Platja de l'Arenal a l'Hospitalet de l'Infant amb la serralada del Coll de Balaguer al fons

tosa per part del comte Ramon Berenguer IV vers l'any 1150. Després vingué la tasca de la repoblació de tot aquell territori, el qual havia quedat totalment despoblat.

La política repobladora de l'extensió semidesèrtica de l'Alfama menada pel rei "Just" fou secundada per la seva muller Blanca amb la fundació de l'hospital de la Font del Perelló.

HOSPITAL DE LA FONT DEL PERELLÓ

L'origen de l'Hospital del Perelló o de la Font del Perelló va tenir lloc l'any 1309, quan la reina Blanca d'Anjou, muller del rei Jaume II "el Just" de Catalunya de viatge a València passà pel Coll de Balaguer.

En aquest trajecte va poder veure per ella mateixa el problema existent a la zona i els perills que patien els viatgers que havien de passar per aquell indret. Tenint en compte aquestes circumstàncies manà la construcció d'un hospital que podés acollir i donar repòs i aixopluc als pobres que havien de transitar per aquell camí.

L'anomenat Hospital de la Font del Perelló fou ubicat a la població d'aquest nom, Perelló, en aquella època un lloc tot just naixent a la banda de ponent del Coll.

La reina Blanca d'Anjou, fundadora de l'hospital de la Font del Perelló, moria a Barcelona el 13 d'octubre de 1310. La seva mort la privà de veure completada la seva obra. **En el seu testament dictat a València el dia 18 d'agost de 1308 ja havia disposat de dues mil cinc-centes lliures de moneda barcelonesa per a bastir un hospici al lloc de la Font del Perelló** i per a comprar rendes per al manteniment dels pobres que s'hi anessin a recollir i per al manteniment del mateix hospital. Però sobtada per la mort, la seva voluntat no fou menystinguda, ans plenament realitzada i satisfeta; el seu marit el rei Jaume II "el Just" que era un dels seus marmessors, finalitzà l'obra.

La funció d'aquests establiments hospitalaris no ha d'ésser considerada en cap moment com la d'un hospital com els que coneixem actualment, que assisteixen a persones malaltes per a ser tractades i curades. La finalitat d'aquests establiments era com la d'una hostatgeria, on els vianants i pelegrins eren acollits i atesos de llurs necessitats sense que en fos exclosa la malaltia, si algú hi queia malalt. Era una institució caritativa molt oportuna ateses les circumstàncies que concorrien en aquell paratge.

HOSPITAL DEL COLL DE BALAGUER

Dels deu fills que la reina Blanca d'Anjou donà al rei Jaume II "el Just", l'infant Pere fou el setè i nasqué l'any 1305. Aquest, amb l'ànim de proporcionar seguretat a la zona de l'Alfama, va prendre per model l'obra hospitalària de la seva mare.

Pere II, sent conscient dels perills que afectaven aquella extensió de terreny del desert d'Alfama, va posar especial interès a resoldre aquesta problemàtica i va endegar la repoblació de la zona, a partir de la construcció de l'Hospital del Coll de Balaguer.

Cal esmentar la clara intenció que tenia l'infant Pere en la repoblació del lloc on s'havia manat la construcció de l'hospital.

Amb aquesta raó li feu un suplicatori al Papa Climent VI, el qual li concedí la llicència el 22 de novembre de 1351, tot dient-li: *que l'hospital es troba molt allunyat de tota població humana i de les esglésies parroquials de Tivissa i Vandellòs, que li són les més properes. Per això esdevé necessari que hi sigui creada una nova població prop de l'hospital, el qual està a prop del mar i allí hi ha una gran extensió de terra inculca que podria ésser conreada pels nous habitants de la vila a crear.*

LA FUNDACIÓ

Entre els propòsits de l'infant Pere hi devia haver des del primer moment el de superar l'obra humanitària iniciada per la seva mare a l'altra banda del Coll de Balaguer amb la creació de l'hospital de la Font del Perelló.

Amb l'edificació d'aquest nou hospital quedaven coberts els dos vessants del Coll; serien protegits a ponent amb l'hospital de la reina Blanca i a llevant amb el de l'infant, actualment ubicat a la vila de l'Hospitalet de l'Infant.

DESCRIPCIÓ

El fet diferencial entre les dues institucions hospitalàries ve donada per la seva denominació: **un es anomenat hospital de la Font del Perelló i l'altre hospital del Coll de Balaguer.**

L'infant Pere, doncs, feu edificar a la plana del Coll de Balaguer un grandios edifici quadrat de 50,50 metres defensat per una torre en cadascun dels angles i una al mig dels paraments del nord i de migdia. Aquestes dues darreres torres sobresortien de la paret de la muralla, 5,25 mts. d'amplada per 3,50 mts. de profunditat, i amb una alçada de 18,50 mts. La resta de les parets o muralla assolia una alçada mitjana de 11,50 metres.

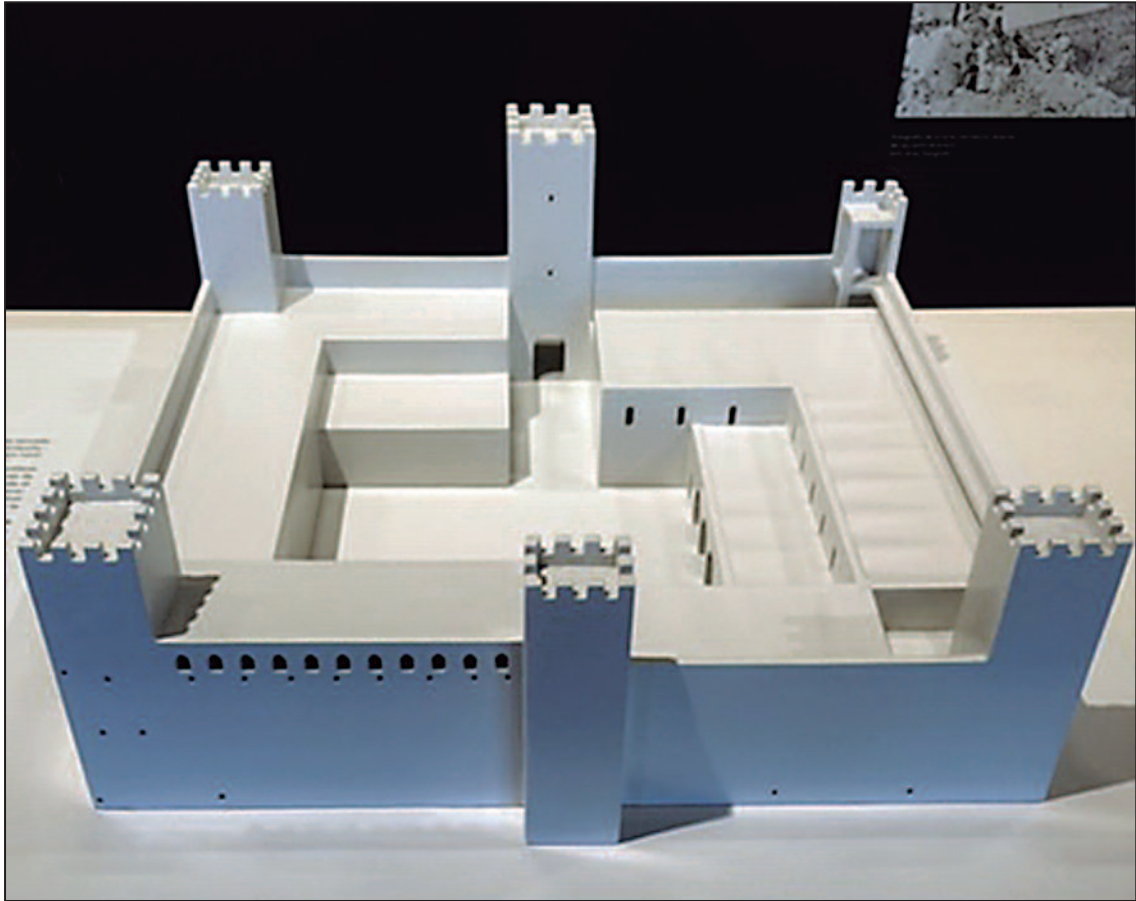
Arrencant d'aquest angle nord-oest i continuant per dins del parament occidental son conservades unes arcades que marquen una nau d'uns 7,80 mts. de llum, (que corresponen a les habitacions) Ja no s'hi pot veure gran cosa més llevat del pou d'aigua viva cavat al mig del pati central de l'edifici

Tot l'edifici estava emmurallat i no tenia cap més entrada al recinte clos que la que li donava accés per sota de la torre del migdia al mig del parament. La fàbrica era de maçoneria amb els caires de pedra picada i constituïa una fortalesa de difícil expugnació.

L'estat actual de conservació se centra en les parets a l'angle nord-oest i l'occidental de l'hospital. La resta està malmès pels agents atmosfèrics, la manca de manteniment i pels edificis adossats que al llarg dels anys s'hi han anat construint.

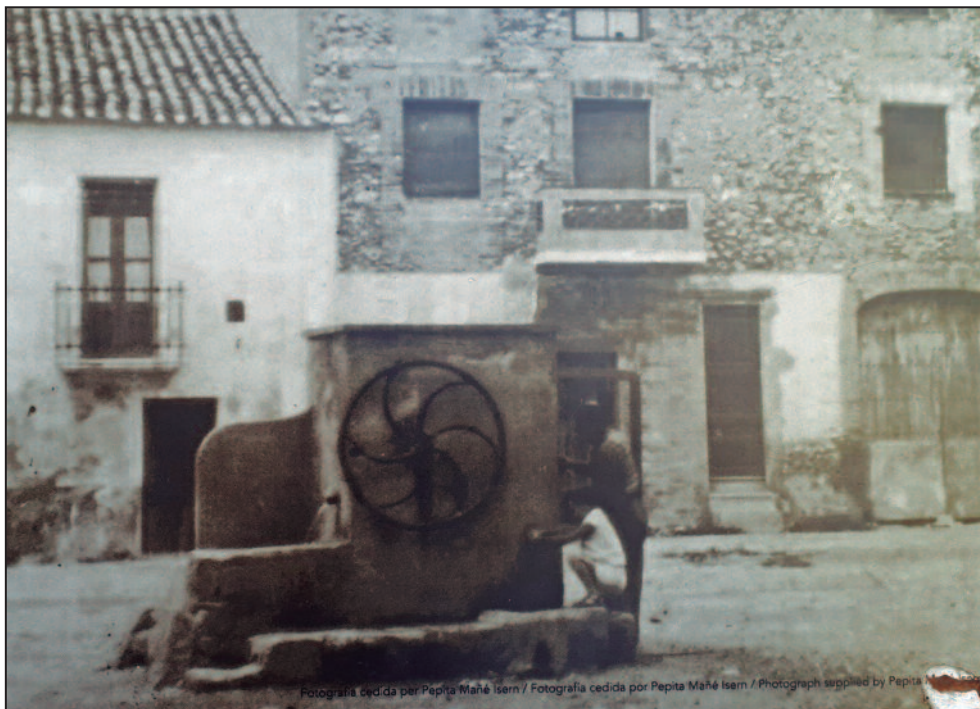

Maqueta de l'antic Hospital del Coll de Balaguer

Restes de les antigues habitacions

Aspecte del pou de la Plaça del Pou a principis dels anys 60 del segle XX, poc abans de la seva desaparició definitiva

Tantmateix l'edifici va patir diverses accions de destrucció, que no van ser reparades prou acuradament, i les guerres li van fer molt de mal.

D'igual manera els francesos el deixaren molt malmès, en l'anomenada Guerra del Francès (1808-1814)

EL RÈGIM

L'infant Pere disposà les normes que havien de regir l'hospital posant especial atenció en diversos aspectes i establí expressament en l'edifici dues cambres o dormitoris amb llits; l'una per a les dones i l'altra per als homes. Els llits eren suficients per a les habitacions: vint-i-cinc per als homes i quinze per a les dones, i havien d'estar sempre preparats i disposats per a qualsevol contingència. Durant tota la nit i en un lloc adequat cremava una

llàntia a comoditat dels allotjats.

Tots els pobres que passaven per l'hospital, si en tenien necessitat -és a dir, si veritablement eren pobres mendicants i demanaven caritat, havien d'ésser soco-

La Guerra Civil catalana, dita de Joan II, (1462-1472) li provocà serioses destrosses que foren refetes prèviament.

Igualment va succeir amb la Guerra dels Segadors (1640-1652)

rreguts amb un pa de mestall (mescla de diferents espècies de cereals, sobretot de blat i sègol o bé de blat i ordi, també pot ésser de cereal i llegum, especialment de blat i faves), de deu unces al pes del castell de Tivissa i dues mesures de vi. Si el vianant era religiós mendicant o prevere pobre, era assistit amb pa i

formatge o be amb ous, peix i vi; i si s'esqueia podia celebrar missa a la capella de l'hospital.

Els vianants que no eren pobres i s'acollien a l'hospital, no havien de provocar despesa a l'hospital i per això calia que fossin atesos segons la seva pròpia condició i possibilitats a coneixença de l'administrador.

Els pobres que hi feien nit, a més a més del pa de mestall rebien un plat de vianda, i un altra mesura o petricó de vi; hom els adequava el llit convenientment i l'endemà havien de reprendre el viatge. Els religiosos mendicants o sacerdots pobres rebien ració suficient de pa i vianda, així com de formatge, ous o peix i vi, i tenien llit parat en cambra a part i llum de seu o d'oli: no hi podien romandre més d'un dia.

Estat actual de l'Hospital del Coll de Balaguer

*La Plaça del Pou,
el pou actual*

L'ADMINISTRACIÓ

L'administració de l'hospital del Coll de Balaguer no

Si aquests preveres o religiosos, tant masculins com femenins, s'emmalaltien eren atesos fins a la seva curació. A l'hora de reprendre el camí rebien un pa de mestall i dues lliures per cada dia de viatge. Quan algú moria, era enterrat per compte de la institució amb les exèquies acostumades i una missa.

fou adjudicada a cap orde religiós regular, sinó al clergat secular. Probablement, l'experiència dels anys del regim anterior de l'hospital de la Font del Perelló fundat per la seva mare recomanà a l'infant Pere que ho decidís així. Aquesta modalitat administrativa resultà ben eficaç. ©

JAUME II D'URGELL EL DISSORTAT?

Per Armand Esteso
Assagista

Jaume d'Aragó-Urgell i Montferrat és anomenat “El dissortat” pels historiadors romàntics en considerar-lo una víctima propiciatòria, tot mitificant la seva figura en una interpretació historicista influïts per la Renaixença. Existeix un famós poema anònim, àdhuc un romanç i obra de teatre d'Àngel Guimerà sobre el tema. Intentarem esbrinar si va ser un boc expiatori o un personatge damnificat per la Història.

Martí l'Humà, el darrer Rei de nissaga catalana, en morir el 1409 el seu fill i hereu Martí El Jove d'unes febres a Sardenya, on està enterrat, nomena a Jaume d'Urgell, que ja era lloctinent de Catalunya, Procurador general d'Aragó, càrrec que solia tenir el primogènit real, però abans de morir al maig del 1410 i per influència del bisbe de Saragossa, li va revocar el nomenament. En perdre aquesta condició Jaume II quedà més o menys desautoritzat per optar al tron i així el regne d'Aragó quedava sense hereu.

SITUACIÓ AL REGNE

Després de l'expansió al segle XIII, van succeir una sèrie de desfetes al País, a saber:

A principis del S.XIV. hi ha una escassetat d'aliments, bàsicament blat i cereals, en perdre rutes comercials sobretot amb Sicília, gran productor de blat, per les tensions amb francesos i genovesos. Al nord del vell continent es va patir fam a conseqüència de collites

*Jaume II el Dissortat.
Detall del Mural dels
Comtes d'Urgell a
l'Ajuntament de
Balaguer*

Representació del Papa Luna. Retaule gòtic de Cincorres (Castelló)

dolentes. L'any 1333 va ser anomenat "lo mal any primer". Del 1348 al 1353 arriba la Pesta negra. A Europa moren uns 24 milions de persones i Catalunya perd ~ el 60 % de la seva població. El 1357 una plaga de llagostes destrueix les collites, sobretot al Camp de Tarragona i al regne de València, amb episodis de fam i

despoblament. El 1374 hi van haver forts moviments sísmics amb rèpliques els anys següents. L'impacte demogràfic fou devastador i va provocar descens de producció i pujada de preus, sobretot augment de contribucions al món agrari. El 1391 aprofitant la penúria popular, els dirigents van engegar accions contra els jueus, que van ser delmats als calls de València, Barcelona i Mallorca amb el consegüent desgavell econòmic.

Ferran d'Antequera, recreació de Manuel Aguirre y Monsalbe

2 ANYS D'INTERREGNE FINS AL COMPROMIS DE CASP

La Confederació no té successor al tron. El cos social està escapçat i desmanegat. En aquesta situació en Jaume d'Urgell semblava el més indicat, amb suport a Catalunya, Mallorca i nuclis petits però potents a Aragó i València, però hi havia més candidats -alguns els obviarem- entre ells Ferran d'Antequera de la dinastia castellana dels Trastámara, l'home més ric, molt, de Castella, amb un exèrcit propi que no va dubtar en mobilitzar quan li va convenir per pressionar les zones frontereres. Aleshores entra en joc el Papa cismàtic Benet XIII (*papa Luna*), aragonès, el qual amb pocs suports de les monarquies europees es decanta per Ferran, que li dona suport des de Castella. El Papa

Quadre "El Compromiso de Caspe" de Salvador Viniegra, 1891

va proposar una reunió dels tres regnes per escollir un candidat. Neix el **COMPROMÍS DE CASP**, amb tres compromissaris de cada regne per decidir un nom (*curiosament sembla un format democràtic per a escollir un Rei.*) El 2 de juny del 1412 i per una majoria de sis vots es proclama a Ferran d'Antequera nou rei de València, Aragó i Mallorca i comte de Barcelona. Així comença una dinastia castellana a la Confederació i el principi de l'ocàs de l'autogovern als nostres països. Cal fer esment que els cavallers, patricis i grans burgesos de Barcelona no van recolzar a Jaume II en considerar-lo un noble muntanyenc, això sí molt ric, potser el més ric de Catalunya, però poc relacionat a la Cort, potser massa feudal, és a dir, autoritari. **Gairebé tots els prohoms de València i Aragó sempre en pugna pel poder amb Catalunya-Barcelona van creure, fins i tot amb pactes secrets, que els seus interessos estaven amb en Ferran.**

Tot parlant del Compromís de Casp, recordarem una influència cabdal en el resultat del compromís; es tracta del frare valencià Vicent Ferrer, més tard elevat als altars per l'Església Catòlica. Gran predicador de

masses i també considerat a posteriori com un demagog, amb la seva gran eloqüència va arribar a enlluernar i convèncer a alguns dels participants.

LA REVOLTA DEL COMTE D'URGELL

En ser escollit i havent jurat els furs a Saragossa, en Ferran d'Antequera oferí càrrecs i prebendes a Jaume d'Urgell, que va rebutjar. **Tot creient-se l'hereu legítim, el Comte s'alçà en armes i va iniciar una revolta armada, recolzat per famílies poderoses:** els Vilaregut de València i d'altres, però principalment per Anton de Luna, noble aragonès senyor del castell de Loarre, enemic de la família Urrea. Es diu que va participar en l'assassinat de l'arquebisbe de Saragossa, García Fernández de Heredia, fet pel qual fou excomunicat. Donà suport al Comte reclutant mercenaris gascons i anglesos. En ser derrotat li van confiscar els seus béns. En haver canvis dinàstics a la Cort anglesa els soldats anglesos no van arribar mai (*una vegada més els anglesos traeixen o abandonen als catalans!*)

Gravat de Jaume II, d'Antoni Ollé i Pinell publicat al llibre *Jaume II d'Urgell, el Dissortat*, de Domènec Carrové Viola

En principi Jaume II va vèncer les tropes "lleialistes" a Margalef i dominava des de el Pirineu fins a Balaguer i amenaçà la ciutat de Lleida, però fracassà. Després de varies derrotes, fent-se fort al seu feu del castell de Balaguer, assetjat i vençut, no va voler fugir. El 1413 capitulà i fou espoliat de bens i títols. **Condemnat a mort per traïdoria, durant vint anys fou empresonat i escarnit a diversos presidis fins a la seva mort, potser enverinat, el 1433 al castell de la vila de Xàtiva, on és enterrat.**

Cal parlar de la vàlua política i militar de Ferran d'Antequera. Després de derrotar i empresonar el Comte s'anà guanyant antics partidaris. En el seu regnat tira endavant projectes mediterranis que no havien reeixit amb reis anteriors per manca de força. Cal dir, sense entrar en detalls, que no va ser un mal governant pels temps que corrien.

EL PERSONATGE

No hi ha dades històriques ni psicològiques sobre la personalitat del Comte, només podem comptar amb els fets protagonitzats per ell. Sembla ser que no era un home brillant, prou feudal i diplomàticament limitat. **Molt influït per la mare, Margarida de Montferrat, a qui se li atribueix la frase: "o rei o res" destinada al seu fill.** Els seus consellers tampoc no semblen ser massa fiables.

L'escultura del Comte Jaume II d'Urgell es troba a la ciutat de Balaguer i és obra de l'escultor Víctor M. Pallarés Caballé, partint del disseny del dibuixant balaguerí Frederic Letamendi. L'obra va ser realitzada per encàrrec de l'associació "Acció Cultural Jaume d'Urgell" l'any 1987. El monument té com a objectiu retre homenatge al que fou l'últim comte d'Urgell amb motiu del 575è aniversari del Compromís de Casp.

Sarcòfac del comte d'Urgell a la capella del castell de Xàtiva

Podríem concloure que més que dissortat fou desgraciat pel context històric i per ser maldestre. ©

Autors consultats: Marc Pons Barrachina, Jaume Vicens Vives, Ferran Soldevila, Victor Balaguer, Domènec i Muntaner, Borí i Fontestà, Pierre Vilar, Santiago Sobrequés, Jaume Clotet, Arnau Cònsol, A. Bofarull.

ERMENONVILLE

França es un país que constantment ens sorprèn a mida que anem movent-nos pel seu territori.

Per Manel Esteban
Il·lustrador-
Dissenyador gràfic

En un moment donat, tot viatjant pel departament de l'Oise a la regió dels Alts de França i a uns 50 quilòmetres –aproximadament 40 minuts- al nord-est de París, hi ha un petit municipi de línia medieval anomenat Ermenonville, amb una població encantadora aproximada de 1000 habitants i envoltada d'un entorn tant històric com paisatgístic immillorable i extraordinari. **A l'entrada del poble ens trobem amb un Castell "medieval" convertit en Hotel/Restaurant**, envoltat d'un canal d'aigua format pel riu Launette, ple de fauna tant d'aus -ànecs, cignes, garses, etc-, com de llúdries i peixos de bones mides que hi conviuen en perfecte harmonia.

Enfront mateix de l'Hotel i a l'altra banda de la carretera hi ha un Parc Forestal amb molta història i amb 20 punts de descoberta en una passejada d'allò més variada i instructiva.

A més, des d'aquest punt del municipi arrenca un camí per zones molt boniques, envoltat de boscos, apte per a tothom, denominat com "Le Sentier des Ecrivains", Camí dels Escriptors, que al llarg de 5,4 quilòmetres du fins a la l'Abadia de Chaalis, on també s'arriba per carretera arbrada.

Aquesta abadia és un complex històric d'allò més complet, on s'ajunten diferents temes i estils arquitectònics i artístics d'allò més encisadors dels quals passarem a comentar els tres temes exposats fins aquí.

Racones del poble d'Ermenonville

hotel "Les Hôtels Particuliers del grup Philippe Savry". Al centre de la perfecció del lloc es troba la majestuositat de l'arquitectura, l'elegància del restaurant i el saló amb la seva destacable fusteria.

Els orígens del castell és remunten al segle X, a l'època d'Hugues Capet. A l'edat mitjana, el castell estava en mans dels senyors feudals. Després de diverses reformes i amb diferents propietaris a través del temps, l'aspecte actual de l'edifici és del segle XVIII.

Panoràmiques del castell d'Ermenonville, convertit actualment en hotel

Llúdrries, ànecs i garses que es troben al canal d'aigua que envolta el castell

EL PARC JEAN-JACQUES ROUSSEAU

El Parc Jean-Jacques-Rousseau és un jardí paisatgístic francès a Ermenonville, al departament d'Oise.

Va rebre el nom del filòsof Jean-Jacques Rousseau, que s'hi va allotjar les darreres sis setmanes de la seva vida. La part occidental, anomenada "le Désert", està gestionada per l'Institut de França, i la part nord per l'hotel/restaurant el Château d'Ermenonville. Les altres parts no estan obertes al públic, per diversos motius.

Història

El parc d'Ermenonville va ser creat per René de Girardin (1735-1808). Girardin va ser oficial sota les ordres d'Stanislas Leszczyński i va lluitar durant la Guerra dels Set Anys. Girardin va adquirir una herència substancial del seu avi matern, René Hatte, el 1762, la qual incloïa la propietat del castell d'Ermenonville. Aquest fet li va permetre crear el seu parc i jardins. Girardin va incorporar dos-cents treballadors anglesos per crear el seu jardí.

Es va inspirar en la filosofia de Jean-Jacques Rousseau, en la seva obra de 1761, *Julie o New Héloïse* i en la seva visió de la natura i animat per una intenció moralitzadora extreta de la filosofia de la Il·lustració. Va concretar allà aquestes dues aspiracions, també s'inspirà en les obres dels escriptors anglesos Joseph Addison, Alexander Pope i Anthony Ashley-Cooper, 3r comte de Shaftesbury. Els tres havien escrit sobre els jardins anglesos.

Girardin va generar el jardí a partir d'idees expressades en un assaig titulat "*De la composition des paysages on the terre ou des moyens d'embellir la nature près des habitations en fusionner agréable à l'utile*" ("*Sobre la creació de paisatges, o un mitjà per embellir la natura propera a llocs habitats en fusionar allò agradable i útil*"). Creador autèntic, el marquès es va envoltar amb l'assessorament de l'arquitecte paisatgista Jean-Marie Morel, el pintor Hubert Robert, que després va dibuixar Méréville, l'abat Delille i els jardins escocesos.

A la dècada de 1770, Rousseau i Girardin es van reunir a París. A la primavera de 1778, la seva parella Thérèse Levasseur va caure en mal estat de salut, i el seu metge li va aconsellar descansar al camp. Tots dos després van intentar trobar un nou lloc on viure.

Girardin, un dels molts admiradors de Rousseau, els va convidar a quedar-se a una casa rural del seu jardí i ho van fer a partir del maig de 1778. Allà Rousseau va recuperar el seu entusiasme exterior per la natura. **Com va dir al seu amic Girardin: "Durant molt de temps, el cor em va atraure aquí i, el que veuen els meus ulls, em fan voler romandre aquí sempre".**

Situació numèrica del plànol adjunt amb els números de color vermell

- 1 - cascada
  - 2 - cova de les nàiades
  - 3 - banc de la reina
  - 4 - columna de pedra.
  - 5 - més fresc.
  - 6 - tomba de Mayer
  - 7 - aula de mares
  - 8 - tomba de Jean-Jacques Rousseau
  - 9 - ubicació del quiosc rústic (?)
  - 10 - cova prehistòrica
  - 11 - sepultura del desconegut
  - 12 - temple de la filosofia moderna
  - 13 - altar de la reverència
  - 14 - banc per a persones grans
  - 15 - dolmen
  - 16 - joc d'arcs
  - 17 - pont de la braseria
  - 18 - l'abisme
  - 19 - prat d'arcades
  - 20 - terminal d'entrada
- Tanmateix, els números de color negre també existeixen però aquests tenen altres conceptes de treball:
- 21 - moll (del segle XIX)
  - 22 - illa dels Pollancre
  - 23 - ponts
  - 24 - torre d'aigua - entrada al parc electrònic.

Cascada

Tomba de Jean-Jacques Rousseau

Cova prehistòrica

Dolmen

Temple de la filosofia moderna

Torre d'aigua

Detall gàrgola de la torre

El 2 de juliol de 1778 Rousseau va morir i fou enterrat a mitjanit per la llum de la torxa, en la petita illa del parc que ara porta el seu nom. Posteriorment les seves restes van ser traslladades cerimonialment al dipòsit nacional d'herois Pantèon de París el 1794.

El 26 de desembre de 1787 una violenta tempesta va arrasar parts del parc, que només van ser reparades en part.

El parc va ser considerat un dels parcs més importants d'estil anglès del continent, "pels paisatges que va oferir als visitants i les reflexions que va inspirar en el decurs d'una passejada".

Va ser visitat en els seus primers anys per diverses persones destacades, entre elles l'emperador Josep II d'Àustria el 1777, la reina Marie-Antonieta a la primavera de 1780, el rei Gustave III de Suècia el 1783 i el primer cònsol Napoléon Bonaparte, diverses vegades des del 1800, Benjamin Franklin i Maximilien de Robespierre.

El parc es tracta d'un jardí anglès i les fàbriques apel·len tant a l'estil romàntic com als símbols maçònics, tot i que el marquès no era un franc-maçó. El complex s'estenia al nord i al sud del castell per més de cent hectàrees i incloïa una cinquantena de fàbriques d'importància variable. El paisatge s'estructura al llarg de la vall del Launette. Flueix de sud a nord, dividida naturalment en múltiples braços, tanca una sèrie d'estanys molt pantanosos, que el marquès netejava i modelava a costa d'obres importants. L'esforç va durar més de deu anys. El 1775 el parc havia adquirit essencialment la composició desitjada pel seu creador, tot i que va fer incorporacions posteriors (com les tombes).

El castell, envoltat d'aigua, ocupa una posició central. La part nord inclou a l'oest el desert, al centre la zona d'estanys i badies de desviació, a l'est una vessant de la muntanya que constitueix la part agrícola "disposada" del domini. El desert és una vasta àrea natural; constituïa una curiositat dels més admirats, amb arbres notables, en particular ginebres. Les fàbriques de la part nord es van agrupar a la zona agrícola, al vol-

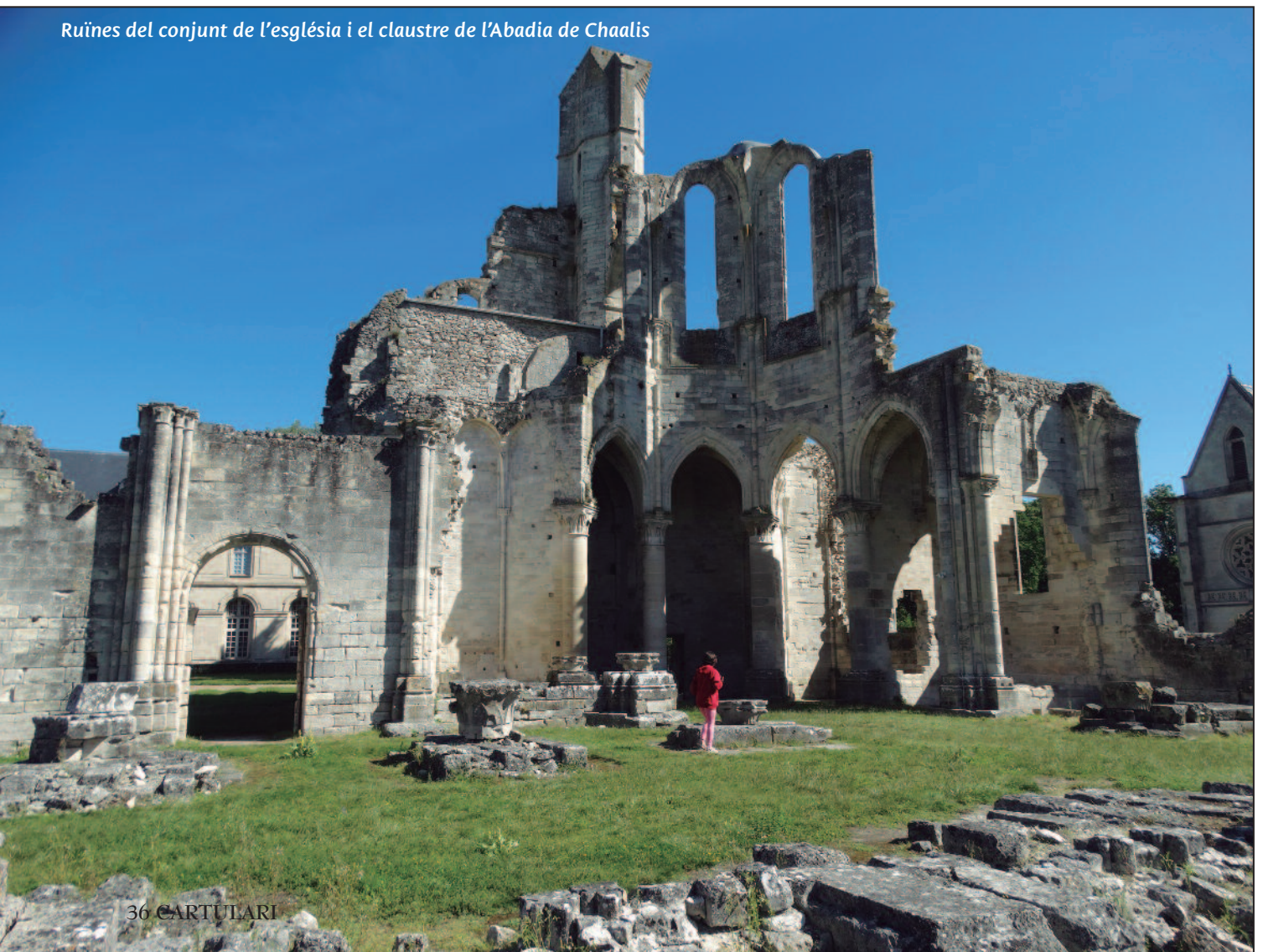

Palau abacial al Senyoriu de l'Abadia de Chaalis

tant del riu, així com al voltant de la gran bassa i als contraforts del desert que hi havia a sobre, és a dir, unes seixanta hectàrees.

Només es pot copsar el poder de la composició de René de Girardin entrant al castell, i més particularment, situant-se a la gran sala d'estar, des d'on abraça els dos parcs, al nord i al sud. Els visitants es veuran desbordats per la força evocadora de les dues perspectives, del nord i del sud, que responen tot oposant-se les unes a les altres. Tot i així, això només és possible en visites excepcionals.

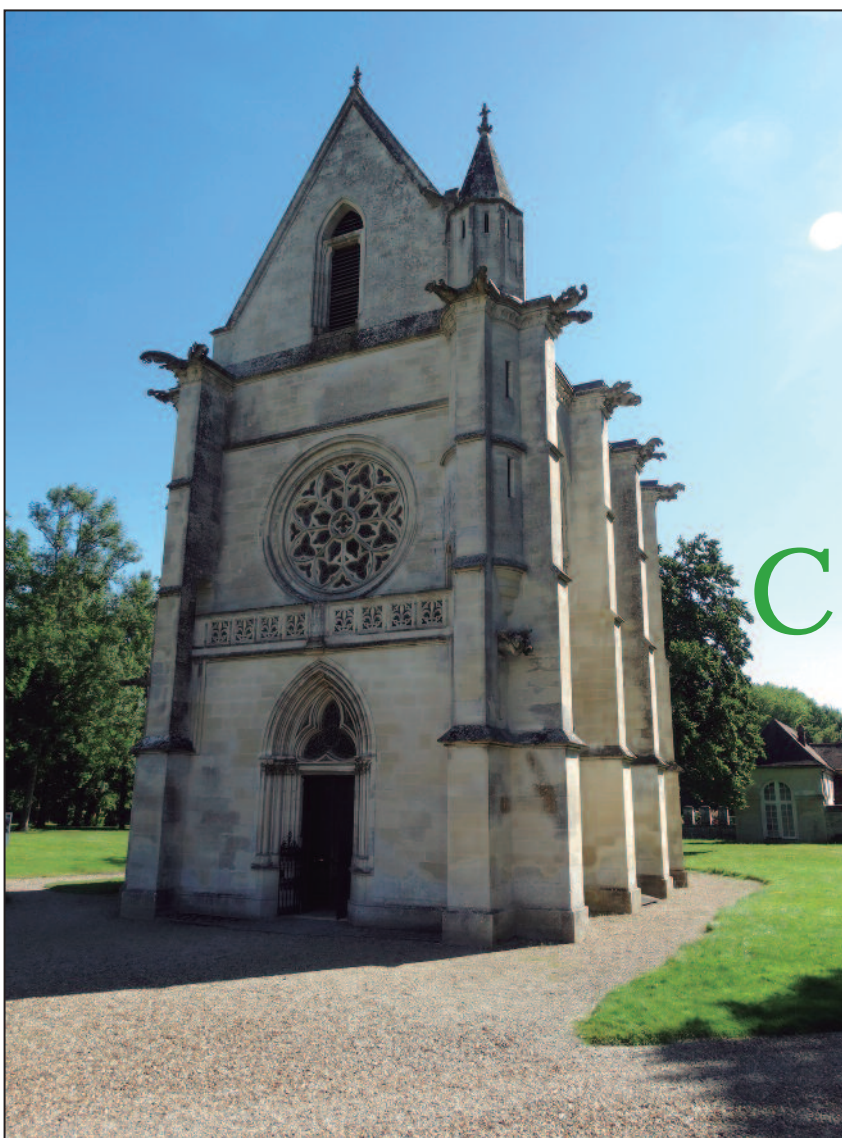
Ruïnes del conjunt de l'església i el claustre de l'Abadia de Chaalis

Abadia de Chaalis, la Orangerie

Capella de Sainte-Marie (segle XIII). Abadia de Chaalis

La part sud és la més ben conservada i l'única oberta al públic, amb el nom de "Parc Jean-Jacques Rousseau", en memòria del filòsof.

El més sorprenent i extraordinari de tot aquest parc en l'actualitat és el recorregut tant curiós i amb tal quantitat de punts arquitectònics i geogràfics que donen talment la impressió de ser reals de llur època, com el dolmen, o el temple romà, quan la realitat és que es varen construir dins de les dates exposades en aquest article.

L'ABADIA DE CHAALIS

(En francès, *abbaye de Chaalis*), és un complex de ruïnes, museu i jardins, que es troba en Fontaine-Chaalis, prop d'Ermenonville en el departament de l'Oise, França.

L'edifici està declarat «Monuments Historiques», i s'inclou en la «Base Mérimée», una base de dades de l'herència arquitectònica de França, mantingut pel "Ministeri de Cultura de França".

Interior de la capella de Sainte-Marie amb l'Anunciació, obra de Francesco Primaticcio

Actualment s'utilitza com a museu i jardins, «*Abbaye de Chaalis - Fondation Jacquemart-André*». El museu compta amb un roserar, “*Roseraie de l'abbaye de Chaalis*”.

Muralla amb porta d'entrada al roserar

Història

L'antiga abadia cistercenca de Chaalis va ser fundada el 1136 per Lluís VI de França. Prèviament havia existit un monestir benedictí en el mateix lloc.

El monestir va ser venut i enderrocat durant la Revolució Francesa, però la majoria dels edificis estaven ja en un estat ruïnós des de feia anys, a causa de la mala gestió per part dels diferents abats comanadors.

Junt a les ruïnes de l'església abacial, sobreviu intacta la capella de Sainte-Marie (s. XIII) amb importants frescos, obra de Francesco Primaticcio (s. XVI). Digne de menció són les extraordinàries gàrgoles que l'envolten.

Detall d'algunes de les gàrgoles que envolten la capella

El primer jardí de què es té notícies pertanyia a l'època de Hipòlit d'Este, anomenat abat de Chaalis el 1540. En aquest període es va construir el cementiri dels monjos i **una gran muralla emmerletada, oberta per una porta monumental flanquejada pels seus escuts d'armes. Aquest mur és obra de l'arquitecte italià Sebastiano Serlio.**

L'abat-cardenal va fer construir al seu interior una pèrgola i un aviari. Al segle XIX, l'espai es va utilitzar com a jardí de flors ornamentals. **En 1998 es construeix un roserar, segons disseny de l'arquitecte paisatgista André Gamard.** El conjunt té una superfície de 3.500 m².

El 1902 l'abadia i els seus dominis van passar a ser propietat de la pintora i col·leccionista Nèlie Jacquemart, vidua del banquer i col·leccionista Édouard André. Allí va allotjar els nombrosos objectes que havia adquirit en els seus viatges per arreu del món. A la seva mort, deu anys després, va demanar ser enterrada a la capella de Sainte-Marie de l'abadia.

Interior jardi-roserar

MUSEU

L'espai de l'antiga abadia és actualment un museu d'art, el Musée Jacquemart-André.

A l'igual que el també anomenat Museu Jacquemart-André, situat a París, aquest museu alberga una part de la col·lecció d'obres d'art de Nèlie Jacquemart, morta en 1912, que va donar la seva col·lecció d'obres d'art a l'Institut de França i va demanar que fos creat un museu a Chaalis, on havia passat la seva infància.

El museu alberga una rica col·lecció de pintures, entre d'elles obres de Giotto i Tintoretto i també inclou escultures de reconeguts artistes, mobles i arts decoratives i una col·lecció d'articles procedents de l'Índia.

Aquest petit / gran territori és tan encisador que la descoberta d'aquests indrets esmentats és tan completa que

Sant Llorenç, obra de Giotto

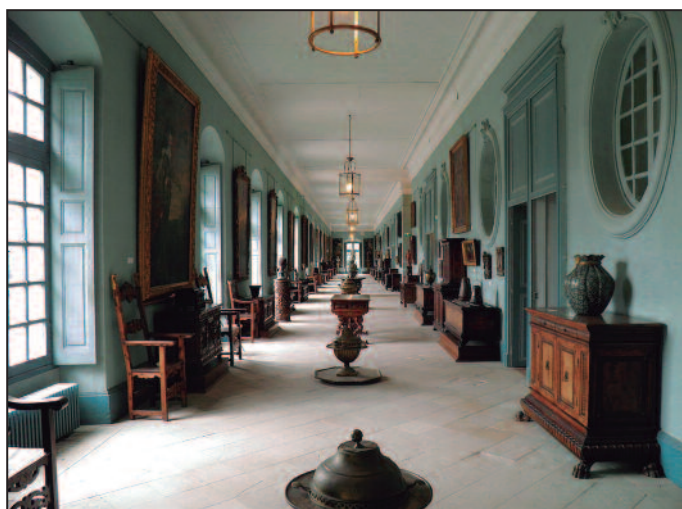
de ben segur és obligat de tornar-hi per continuar descobrint els secrets històrics, artístics, geogràfics i d'altres que són ubicats en aquest raconet tant desconegut i proper a la capital francesa.

De ben segur que hi tornarem aviat per seguir redactant allò que falta. ©

Tomba de Nèlie Jacquemart a la capella de l'abadia de Chaalis

Interior museu

CENT ANYS...de LA GRIP ESPANYOLA A CATALUNYA

Per Lluïsa Goberna

La humanitat ha patit nombroses plagues o pandèmies en el curs de la història, però fins i tot sabent les seves conseqüències, mai estem prou preparats per poder combatre-les amb rapidesa i efectivitat i sempre deixen darrere seu un rastre molt elevat d'afectats i mortalitat.

El 1348 la Pesta negra va ser devastadora; posteriorment, la verola a l'Europa del segle XVIII; el còlera del segle XIX va afectar greument a Barcelona; el tifus a començament del segle XX, el 1914, va afectar també a la nostra ciutat. Aquestes són només algunes de les nombroses epidèmies que han anat sorgint a través del temps.

Però de la que volem parlar en aquestes pàgines i sobretot recordar degut al paral·lelisme amb les actuals circumstàncies causades per la COVID-19, és de la pandèmia anomenada Grip Espanyola, que com tot-hom sap va tenir lloc entre el 1918-1920, al final de la Primera Guerra Mundial.

No hi ha una única hipòtesi sobre com va començar l'epidèmia. Es diu que podien ser els soldats americans que la van introduir a Europa durant la Primera Guerra Mundial o bé treballadors xinesos que emigraren al continent, no se sap ben bé del cert. El que sí és evident, és que es va estendre per tota Europa. També arribà al Nord d'Àfrica, l'Índia, Austràlia i s'expandí arreu del món i infectà un gran nombre de persones.

França, Alemanya i Gran Bretanya estaven molt fracturades a causa dels greus enfrontaments bèl·lics i no volien alarmar la població amb la notícia d'una epidèmia, ja que la censura militar no permetia informar. En canvi, en una Espanya neutral es podia parlar sense censura de guerra i es va fer ressò de la crisi, per tant,

es van publicar informes sobre la malaltia, en què es parlava obertament i sense restriccions. Per aquest fet se la va anomenar la grip espanyola, com si hagués començat a Madrid, cosa que avui en dia se segueix desmentint, tant per part d'epidemiòlegs com d'historiadors.

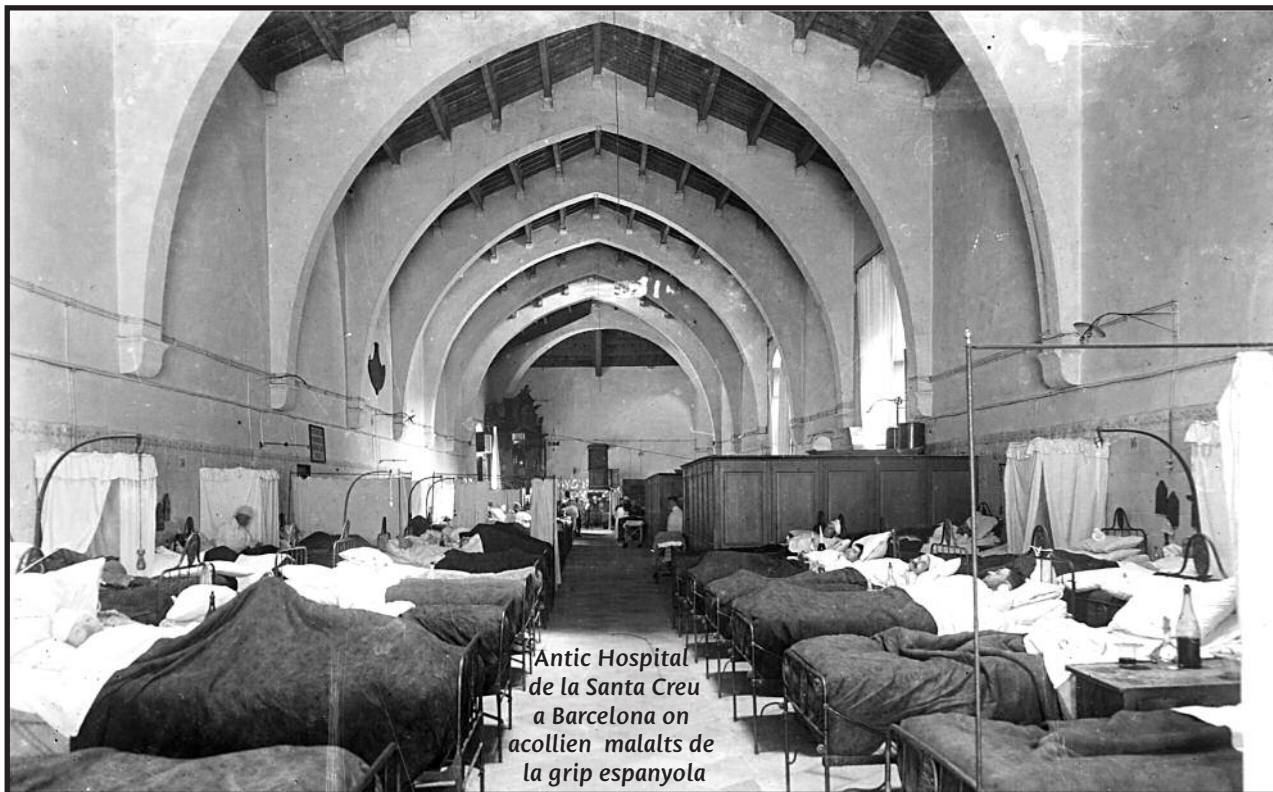
A causa de la grip espanyola, hi ha un càlcul aproximat de 150.000 afectats només a Barcelona. Ara bé, és difícil determinar-ho amb exactitud pel fet que no hi ha gaire documentació municipal de l'època, ja que tant entre els polítics com en els professionals sanitaris hi havia un gran desconcert en no saber com actuar davant d'aquesta epidèmia. Quan al final de la guerra van retornar a l'estat espanyol els treballadors que havien emigrat a França la malaltia s'estengué molt, sobretot a la ciutat de Barcelona.

Com el contacte entre la gent feia que la grip es propagués d'una forma alarmant, es van prohibir activitats que comportessin relacionar-se els uns amb els altres. Per tant, es van tancar escoles, cines, teatres, estadis, pous d'aigua, es va establir quarantena als ports marítims, es van prohibir processons i enterraments, etc. Les mesures foren semblants a les que s'han aplicat actualment amb el coronavirus. Els símptomes també foren bastant semblants als actuals, mal de cap, febre, tos seca, dolors musculars, però en poques hores podia resultar mortal degut sobretot a la falta d'antibiòtics.

Josep Pla, en el seu "Quadern gris" del 8 de març de 1918, recordà el dia que va anar per assistir a les classes de la Universitat i no hi va poder entrar, ja que les portes restaven tancades per la pandèmia i escriu les seves vivències respecte a la grip.

8 de març – Com que hi ha tanta grip, han hagut de clausurar la Universitat. D'ençà d'aquest fet, el meu germà i jo vivim a casa, a Palafrugell, amb la família...

Antic Hospital de la Santa Creu a Barcelona on acollien malalts de la grip espanyola

18 d'octubre 1918 divendres - La grip fa terribles estralls. La família ens hem hagut de partir, per anar als enterraments...

22 d'octubre 1918 - La grip continua matant, implacablement, la gent. Aquests últims dies he hagut d'assistir a diversos enterraments. Això sens dubte fa que comenci de sentir una minva d'emoció davant de la mort —que sentiments reals i autèntics se'm transformen en una mena de rutina administrativa...

so—; si ho és, la mort és ineluctable...

24 de febrer 1919 dilluns - He passat tot el dia d'ahir i una part del d'avui al llit, amb la grip. He suat com un cavall. Trenta-sis hores seguides. Em llevo pàlid i desfet. D'un cantó em sembla que m'hauria pogut morir i que he passat just. Quan constato que malgrat que la fatiga em puc llevar, penso que potser ha estat una grip benigna. Aquests dies han mort mossèn Clascar i el poeta Joaquim Folguera. I tanta gent! Les

Dur una màscara o anar a la presó (1918)

6 de desembre 1918 - A la tarda tracto d'arribar al mas. Pel camí em sento molt refredat, incòmode, i unes esgarrifances de fred em passen per l'esquena gèlida. Reculo. Tinc un moment de por. Deu ser la grip —pen-

esqueles són nombrosíssimes. Fa venir pell de gallina. La gent diu que la infecció microbiana ataca sobretot els organismes forts i de complexió molt robusta.

Foto: Arxius estatals de Florida (1918)

Als diaris i cartells penjats als carrers les autoritats recomanaven uns hàbits higiènics i sanitaris a la població per tal d'evitar possibles contagis. Com rentar-se les mans i portar màscares. Desinfectar amb lleixiu i prendre sals de quinina. En aquella època les condicions sanitàries i higièniques eren molt més deficientes que actualment, així com també era més gran la manca de medicaments. A Barcelona es va construir l'hospital d'infecciosos, que avui en dia és l'Hospital del Mar, arran d'aquesta epidèmia. Es va habilitar també el Museu Zootècnic del Parc de la Ciutadella com a hospital dels infectats, així com diversos edificis municipals que es van fer servir com a hospitals provisionals.

S'estima que van morir entre cinquanta i cent milions de persones en tot el món. I una quarta part de la població mundial va quedar infectada. Espanya va estar molt afectada per la grip i es diu que van morir més de 250.000 persones. Aquesta pandèmia va tenir una gran repercussió demogràfica a tota Europa i Catalunya.

A Barcelona, a la tardor de 1918 la ciutat va quedar col·lapsada per un tercer rebrot. El 18 de setembre de 1918 quedà reflectit en el "Diario de Barcelona" quan informà d'un rebrot que afectarà sobretot els quaters militars i que es va tornar a estendre per la població. El primer brot va ser a la primavera de 1918, el segon a l'estiu i finalment aquest tercer, que va ser força virulent.

En aquella ocasió el virus va atacar més a la gent jove, a diferència de l'actual COVID-19, que ha afectat la població més gran i per tant més vulnerable, La Casa de la Caritat, que s'encarregava de retirar els cadàvers, no podia donar l'abast, ja que no tothom podia rebre tractament.

EL SERVEI D'ESTUDIS SANITARIS DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

davant de l'epidèmia de grip actual creu necessari assenyalant les mesures més importants per a evitar sa difusió i gravetat.

Cal afirmar primer que està perfectament comprovat que la epidèmia és de grip amb totes les característiques bacteriològiques, epidemiològiques i clíniques de les observades en altres temps fins entre nosaltres mateixos (any 1890).

La malaltia es propaga d'home a home, i el material infectant més important és l'asput, les secrecions nasals i la saliva. La infecció es contrau respirant l'aire on ha tossit, esternudat o parlat un malalt, i en temps d'epidèmia es un malalt infectant tota persona que acaba de tenir la infecció angina encara que no es vegi obligada a fer llit, i també tota persona que acaba de tenir la infecció fins quinze o vint dies després d'estar bé del tot. El microbi causant de la infecció mor ràpidament per l'acció del sol i de la llum difusa i en llocs secs; es conserva viu i perillós llarg temps en les secrecions del malalt.

Essent un fet comprovat a Catalunya que agafen i escampen la malaltia especialment les persones que viatgen, les que van als llocs de grans reunions, com anvelats, mercats, teatres, cinemes, escoles, que viatgen, les que van a les Autoritats haurien de prendre les mesures oportunes per a evitar les aglomeracions i mantenir nets, aïllats i aïllats els llocs públics, i reduir al més necessari les relacions de poble a poble i fins les més usuals de la vida normal. Serien molt atinades, en casos especials, mesures com les següents: Tancament dels cafès a les nits, supressió de balls, festes majors, etc. Recordis bé, en voler evitar la infecció d'un poble, que tot individu recentment arribat a aquest país perillós durant dos o tres dies, No essent possible per mitjans químics, adhoc i finament pulveritzats, una desinfecció completa del aire on hi ha el microbi, LA DEFENSA CONTRA LA MALALTIA S'HA DE REFERIR A LES MESURES HIGIENIQUES INDIVIDUALS, A NO FER PERILLÓS EL MALALT I A LA PROTECCIO DE LES PERSONES QUE EL CUIDIN.

MESURES HIGIENIQUES INDIVIDUALS. - S'ha d'extremar la netedat del cos, i molt especialment de la boca, nas i mans. Més que mai caldrà una alimentació sana i moderada, regular les funcions intestinals i evitar tot esforç que alteri les defenses generals. TOT REFREDAT, TOTA ANGINA, TOT MALESTAR ACOMPANYAT O NO DE FEBRE, HA DE CONSIDERAR-SE COM GRIPAL I S'HA DE ALLITAR EL PACIENT. El tractament medic adequat d'aquestes formes benignes de la infecció, no solament preservará de les complicacions tardanes sinó que té una valor profilàctica de primer ordre per esser aquest tipus de malaltia els que més difonen la infecció.

NO FER PERILLÓS EL MALALT. - Sant el microbi molt poc resistent a la llum del sol i a la acció del sol. El malalt ha d'esser posat en una habitació espaiosa, aïllada i de fàcil ventilació a les hores del sol. El malalt ESCUPIRA SEMPRE A L'ESCUPIDORA, en la qual es posará lleixiu o calç viva; MAL ESCUPIRA AL MOCADOR, perquè a la roba on hi ha secrecions el microbi hi viu llarg temps. Tota la vaxella i roba d'us del pacient serà rentada, isolada i separada després de la de casa. Cal rentar el malalt al pacient S'HA DE CONSIDERAR-SE COM A INFECTAT SI TÉ qualsevol alteració catarral de nas, ull o garganta; S'ARSTENDRÀ D'ESTAR EN RELACIO AMB COL·LECTIVITATS (CONVENTS, ASILS), AMB FAMÍLIES NOMBRESES, i destruirà personalment les secrecions de vagueses de la malaltia sigui benigna, un infectat lleu pot fer ammalitar tot un poble i ser la causa de grans danys per als altres.

Sole's possible lluitar un poble de la infecció, no s'han rigorosament els primers casos que hi apareguen. Estesa ja la malaltia, la protecció contra aquesta s'orientará segons les mesures abans esmentades.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS - 11 octubre 1918

Arcaldia Constitucional de Sabadell

Per a prevenir la grippe que, encara que benignament, s'ha desenrotllat en aquesta ciutat, la Junta Municipal de Sanitat, tenint en compte la naturalesa d'aquella afecció, senta les següents prevencions:

- 1.ª Aïllament dels malalts.
- 2.ª Desinfecció dels locals a on hi hagin atacats i dels que contenen grosses multituds (Teatres, Cines, Col·legis, etc.)
- 3.ª Desinfecció dels waters.
- 4.ª Neteja colectiva i individual.
- 5.ª Exercici moderat al sol.
- 6.ª No assistència en locals tancats i als quals fa referència la prevenció segona.
- 7.ª L'excreta diària del tubu intestinal.
- 8.ª Evitar impressions brusques de la transpiració cutànea o sigui els refredaments.
- 9.ª Netejar freqüentment el nas, boca o post-boca amb alguna substància antisèptica. Aqueixos rentatges poden fer-se perfectament també amb aigua de farigola i eucaliptus.
- 10.ª Pendre diàriament i en dejú una taça de dita aigua.
- 11.ª Aireació intensa de les habitacions-dormitoris.
- 12.ª Escaldar les robes interiors que hagin sigut rentades en els safretjos públics.
- 13.ª En cas de refredament procurar una ràpida reacció per mitjà d'un exercici actiu o fregues amb esperit d'espígol, i
- 14.ª Evitar el contacte de mans de persones sospitoses o convalescents de malalties.

Aquesta Arcaldia prega a tots els ciutadans la aplicació i pràctica de les anteriors prevencions, perquè així amb la cooperació de tot-hom desapareixi d'entre nosaltres la extesa dolència gripal.

Sabadell 8 d'Octubre de 1918.

L'Arcaide accidental,
P. Pascual i Salichs.

Molts llocs de Catalunya es van veure afectats per aquesta pandèmia. A les comarques de Girona va arribar el juny de 1918 i una segona onada a la tardor, que va resultar molt virulenta i va provocar centenars de morts. El "Diario de Gerona" i "l'Heraldo de Gerona" donaven notícies esfereïdores del fet que l'epidèmia de grip augmentava perillosament. Els pobles de Vilobí, Torroella de Fluvià, Sant Hilari de Sacalm, Cassà de la Selva, Llagostera, la Vall d'Aro, entre d'altres es van veure seriosament afectats. Fins i tot, encara que la normalitat anava tornant en els mesos posteriors, la tradicional Missa del Gall a la Catedral de Girona es va suspendre per l'elevat nombre de malalts que encara hi havia a la ciutat. Sant Cugat del Vallès, Igualada, Sabadell, Terrassa, Esparraguera, Tarragona, Vall d'Aran, segons consta en els seus arxius, també van ser força afectats per aquesta epidèmia.

y a fin de evitar en esta villa su propagacion el Ayuntamiento por unanimidad acuerda facultar al señor Alcalde para la compra de desinfectantes, socorrer a las familias necesitadas y poner a disposicion de los señores Médicos carruajes para que puedan atender a los enfermos de las Casas de Campo con toda rapidez.

En no habiendo otros asuntos de que tratar, el señor Presidente levanta' acto seguido la sesion de lo que certifico.

Manuel García Prieto
Manuel Balcells *Juan Vilardell*
Juan Canellas *Jorge M...* *...*

L'Acte del Ple Municipal del 3 d'octubre de 1918 (Arxiu Municipal de Sant Cugat del Vallès) conserva el testimoni de l'epidèmia:

"Reunidos en el salón de reuniones de la Casa Consistorial, al objeto de celebrar sesión ordinaria de primera convocatoria, bajo la presidencia del señor alcalde D. Martín Rodo (...) atendiendo a que se han presentado varios casos de gripe y a fin de evitar en esta villa su propagación, el Ayuntamiento por unanimidad acuerda facultar al señor alcalde para la compra de desinfectantes, socorrer a las familias necesitadas y poner a disposición de los señores médicos carruajes para que puedan atender a los enfermos de las casas de campo con toda rapidez."

El catedràtic d'Higiene Rafael Rodríguez Méndez (1845-1919) va fer una metòdica contribució a la medicina de Barcelona amb l'estudi de la grip espanyola. Va publicar uns articles que portaven per títol "Algunos datos relativos a la gripe" a diverses pàgines de la revista "Gaceta Médica Catalana", revista de la qual era el director, entre el febrer i el novembre de 1919.

Manuel García Prieto, l'aleshores president d'Estats Units, Woodrow Wilson, el futur president, Franklin Delano Roosevelt, l'artista Edvard Munch, entre d'altres. **No van tenir tanta sort el comte de Güell, el pintor austríac Gustav Klimt, el poeta francès Guillaume Apollinaire, el sociòleg alemany Max Weber, Edmond Rostand, autor del "Cyrano de Bergerac", que van morir a conseqüència d'aquesta grip.** ©

Hi ha diverses personalitats que van sobreviure a la grip com el rei Alfons XIII, el president del govern

Treballadores de la Creu Roja fent màscares (1918)

Foto: Mary Evans (1919)

ELS ERMITANS DE L'ARDENYA

Part de la zona litoral de les comarques de la Selva, el Gironès i del Baix Empordà està compresa dins del massís de l'Ardenya. Un sistema muntanyós de 8.552 hectàrees situades dins els termes municipals costaners de Tossa de Mar, Santa Cristina d'Aro i Sant Feliu de Guíxols, i de l'interior com Caldes de Malavella i Llagostera.

Per Glòria Jara
Articulista i
animadora cultural

Des del 2004 gran part de la seva extensió - 7.740'15 hectàrees- està dins de la zona PEIN (*Pla d'Espais d'Interès Natural*). Alguns dels seus cims més elevats són el Puig de Cadiretes (518,7m), Monttagut (498,3m), Montllor

(470,4 m), puig de les Cols (417,5 m), Montllor Petit (403,4 m), puig de Sant Baldiri (401,5 m), El Montclar (401,1 m) i el Puig Nau (227,2 m). Paral·lelament, el massís de l'Ardenya arriba fins al mar en forma de penya-segats i oferint part de les cales més verges del nostre litoral.

Però el caràcter d'aquest massís el va immortalitzar el reputat escriptor barceloní, Joan Maragall Gorina (1860-1911) l'any 1905 publicant al setmanari "Il·lustració Catalana" l'article "Excursió a Tossa" després de travessar l'Ardenya de Sant Feliu de Guíxols a Tossa de Mar la primavera de l'any anterior: "... recordo un bon camí pel bosc; però em sembla que no durà gaire, sinó que ben aviat se'ns presentà una costa d'allò més terrible que jo hagi vist mai, amb unes penyes i unes giragonses que tothom (coneixent-me de flac subjecte) m'aconsellà que pugés al matxo; i, com de fet, des d'aquell punt i hora, sols tinc record d'una llarga beatitud entre boscos; perquè jo crec que una de les

Massís de l'Ardenya. Foto: Glòria Jara

Part del massís de l'Ardenya vist des del Mirador de les Mirandes de Romanyà de la Selva. Foto: Glòria Jara

Imatge actual de la Porta Ferrada de Sant Feliu de Guíxols. Foto Glòria Jara

L'actual església de Sant Feliu de Guíxols forma part del que havia sigut el Monestir benedictí. Foto: Glòria Jara

més grans delícies que hi ha a la terra és anar per boscos i muntanyes al matí i a dalt d'un matxo. També tinc present que al meu costat, a peu, anà tot aquell tros un amic que ens estimem molt, i que parlàvem poc: només de tant en tant ens miràvem amb una gran alegria de trobar-nos junts per aquella puresa de muntanyes que tant havíem retret a ciutat molt temps enrere. (...) Després... ah! sí, una aparició clara, neta: l'ermita blanca de Sant Grau (fins em recordo del nom) al cim d'una muntanya. / Es veu la mar des d'allà? Jo bé tinc esment d'haver vist una amplada de mar que espantava des d'una gran altura; i ara em recordo que, poc abans, a l'altre costat havia vist molta terra: una plana mig confosa entre les boires i alguns pics nevats de la gran serra a l'altra banda... / Menjàrem i beguérem alegrement allà a Sant Grau:..." (Joan Maragall. Obres completes, un altre volum recopilatori, concretament el IV, de la col·lecció "Biblioteca Perrenne" d'Editorial Selecta (1.- edició en un sol volum: Barcelona, 1947, pp. 612-614).

L'ARDENYA I ELS ERMITANS

El nom del Festival Porta Ferrada, que ja porta 57 edicions programant espectacles de diverses disciplines artístiques durant els estius a la Costa Brava, recorda l'existència d'un monestir de l'orde benedictí a Sant Feliu de Guíxols que es va fundar al segle X.

Actualment, part de les seves dependències s'han convertit en la parròquia de la població, mentre que la resta ha passat a ser el Museu d'Història de la ciutat i, entre altres, alberga el prestigiós Espai Carmen Thyssen, el centre dedicat a exposicions, de juny a octubre, d'obres de pintura nacional i internacional de la Col·lecció Carmen Thyssen.

Durant segles, el massís de l'Ardenya va ser una de les propietats que tenia el monestir de Sant Feliu de Guíxols. Amb el pas dels anys els monjos que habitaven al monestir van impregnar el massís de l'Ardenya amb un aire ermità que ens ha arribat fins als nostres dies a través del llegat de cinc importants ermitatges escampats pel massís com són la Divina Pastora, Santa Escolàstica, Sant Baldiri, Sant Benet i Sant Grau. Tots tenien capella votiva i habitacle per a un o més ermitans.

Segons Ernest Zaragoza, l'actual rector de les parròquies de Castell-Platja d'Aro i gran estudiós de la religió cristiana, els primers monjos eren anacoretes o ermitans, és a dir, homes que es retiraven a la soledat, lluny de les ciutats, amb l'objectiu d'aconseguir mitjançant l'ascesi i la pregària l'experiència mística de la unió amb Déu. Els ermitans o anacoretes vivien en soledat i silenci i es recollien en el seu jo profund habitat per Déu mitjançant la pregària. La seva vida era ordenada dins el món espiritual que els conduïa a la apathesia -a la pau del cor-, el domini de les passions i al gaudi d'una tranquil·litat impertorbable. Una figura emblemàtica de l'eremitisme oriental va ser Sant Antoni Abat, que als seus vint anys d'edat es va retirar al desert egipci de Pispir, on morí el 356.

ERMITES DE L'EDAT MITJANA AL MASSÍS DE L'ARDENYA

Dins del terme municipal de Santa Cristina d'Aro, al cor del massís de l'Ardenya, hi ha l'ermita de Sant Baldiri. Malauradament tenim poques dades, Josep M^a

Ermita de Sant Baldiri en un estat lamentable. Foto: Glòria Jara

nar caritat per a l'altar de Sant Antoni de Pàdua (Q5, f126v).

Anys després, al 1513, es va demanar una llicència de pescar en diumenge per reparar la capella que estava gairebé enrunada. Després d'un important buit d'informació, es recupera el temple religiós l'any 1741 com a ermita en estil barroc popular. Tot i haver arribat als nostres dies i encara tenir un record prou viu de l'aplec que s'hi celebrava, actualment es troba en un estat deplorable. Si més no, d'aquella capella que

va construir el prevere i primer ermità de Sant Baldiri avui tenim com a llegat el nom amb què es coneix un paratge ple de bellesa.

En el terme municipal de Tossa de Mar, Sant Grau d'Ardenya, que té per patró Sant Grau d'Aurillac, Alvèrnia-França (segle IX-X) és un altre paratge que va ser habitat durant segles per ermitans. La història explica que a Sant Grau hi havia un petit oratori on hi va dormir el sant i que Maria de Montpeller, mare del Rei de la Corona d'Aragó Jaume I d'Aragó, hi va portar relíquies de Sant Grau a començaments del segle XIII.

Si més no, se sap que l'any 1408 els parroquians de Tossa varen rebre el permís d'edificar en el paratge i que l'any 1452 es té notícia que ja hi existia Sant

Grau d'Ardenya. Segons explica Carme-Laura Gil al blog CÒC RÀPID, Bernat de Pau, Bisbe de Girona durant els anys 1436 i 1457, va encarregar a l'anacoreta Jaume Corbera la restauració de l'ermita de Sant Grau, patró dels fanalers, ja que es trobava en molt mal estat. Fra Corbera, tal com se'l coneixia, mentre hi va viure també va tenir cura de la torre de guàrdia, és a dir, no només es dedicava a cultivar el seu esperit re-

Mapa amb les ermites medievals del massís de l'Ardenya

Marquès a "Esglésies del Baix Empordà" posa de manifest que els seus orígens són medievals. Els documents antics evidencien que a l'any 1474 es va concedir al prevere Pere Saber una llicència per construir la capella de Sant Baldiri, en predi propi (U-168, f23). L'any següent, el mateix Pere Saber va rebre una llicència per poder-hi celebrar missa mentre que a l'any 1476 se li va concedir una tercera llicència per dema-

Sant Grau de l'Ardenya al terme municipal de Tossa de Mar. Foto: Glòria Jara

ligiós sinó que estava pendent del que passava a la costa de Tossa i alertava mitjançant fogueres, fum i tocs de campana si s'aproximaven naus de pirates turcs, àrabs,... per atacar a la població de Tossa de Mar, que tan sols comptava amb uns 300 habitants.

L'ermita, amb el pas dels segles, es va convertir en un petit cenobi o un casal de convalescència. A dia d'avui, Sant Grau està catalogat a l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic de Catalunya i cada 13 d'octubre celebra el seu aplec a més de desenvolupar servei de bar i res-

taurant amb l'objectiu de rehabilitar l'edifici que al 1882 es va reconstruir sobre l'edifici del segle XVII.

ALTRES ERMITES MEDIEVALS

En el municipi de Sant Feliu, dalt el promontori de Sant Elm, patró de mariners, pelegrins i navegants, on hi havia hagut ja al segle XIII una torre de guaita, l'any 1452, el prior del monestir benedictí de Sant Feliu de Guíxols va donar permís a l'ermità constructor, Jaume Corbera, per construir una capella amb una torre de defensa i li va concedir una llicència per demanar ca-

Ermita de Sant Elm a Sant Feliu de Guíxols

Imatge actual de l'ermita de Sant Amanç de Sant Feliu de Guíxols

ritat en benefici d'una ermita (Q4, f111) però en realitat va aixecar un petit castell amb quatre torres angulars i una al centre. Dos anys després es va concedir una llicència per celebrar missa en altar portàtil, fora de la capella (U -155, f 94v). L'any 1474 es va obtenir llicència per demanar per al nou altar de Santa Quitèria de la torre de guàrdia (Q 5, f 106) que anys després, el 1486, es va deixar d'esmentar amb el nom de Santa Quitèria a instància dels questors de Santa Quitèria de l'Adour, dits ací "de Mas d'Aire" (Q 5, f214v-215). Aquest fet va comportar que el mateix any

sol·licités una llicència de demanar per Sant Elm i el Sant Drap (Q 5, f 214v).

Es desconeix si Fra Corbera hi va viure d'ermità o si tan sols la va construir. Se sap que el petit castell va ser volat pels francesos a l'any 1696 i que tal com documenta L. Font, a L'ermita de Sant Elm. Notes històriques, Barcelona, 1929, l'any 1723 es va fundar i ampliar i l'altar major es va dedicar a la Mare de Déu del Bon Viatge mentre que un any després es va beneir la capella de Sant Elm per fer-hi jubileus i es va autoritzar com a residència d'ermitans sota el nom de capella de la Mare de Déu del Bon Viatge. A dia d'avui, cada 12 d'octubre s'hi celebra l'aplec gràcies a l'Associació Amics de l'Ermita i Paratge de Sant Elm.

Una ermita que passarà a la història per ser l'indret des d'on Ferran Agulló es va inspirar per batejar-lo amb el nom de Costa Brava, segons expliquen algunes veus, i també per ser la capella on es va celebrar la primera missa funeral per la mort del baró Heinrich Thysen.

Una altra ermita medieval dins el terme municipal de Sant Feliu de Guíxols i al peu del

massís de l'Ardenya és la capella de Sant Amanç. Es té coneixement que entre els segles IV i XIII s'hi va aixecar la capella, dins de les propietats del Monestir de Sant Feliu de Guíxols. Es desconeix si hi van viure ermitans en algun moment de la història. Posteriorment, al mateix lloc on es va construir la primera capella, l'any 1649 es va beneir l'ermita que ha arribat

La masia-ermita Sant Benet del Bosc construïda pel Monestir de Sant Feliu de Guíxols

Imatge antiga de la masia-ermita Sant Benet del Bosc

fins als nostres dies gràcies a les obres de restauració que s'hi feren entre els anys 2005-2009 i que està catalogada com a bé cultural d'interès local.

Passada l'Edat Mitjana, els ermitans van seguir habitant al massís de l'Ardenya. N'és testimoni la masia-ermita de Sant Benet del Bosc, de 1.149 vessanes, més de 250 hectàrees. Situada dins el terme de Sant Feliu de Guíxols, les fonts històriques consultades expliquen que la primera edificació va ser construïda pels monjos del monestir de Sant Feliu al segle XVII i que entre els anys 1781-1785 va ser totalment renovada per l'abat Massalvà. Uns altres dos exemples més són el mas de la Divina Pastora i el de Santa Escolàstica, tots dos també dins del terme de Sant Feliu de Guíxols, en els quals també hi ha restes d'una petita capella del segle XVII.

Pel que sembla, Jaume Corbera no era un ermità convencional reclòs en una petita església de quatre parets, una teulada, un altar i una petita cel·la com solien ser les ermites dels anacoretes de l'època. **La vida de Fra Corbera no va estar dedicada absolutament a l'oració sinó que era un mestre d'obres i un gran coneixedor de la mar i la costa gironina. Les tres ermites - Sant Sebastià de la Guarda, Sant Elm i Sant Grau de l'Ardenya - que va construir al cor de l'actual Costa Brava no estan amagades enmig del bosc, com la de Sant Baldiri que va construir el prevere Pere Saber, sinó que són espais tancats d'oració adossats a torres de guàrdia, situats en punts alçats que permetia estar a l'aguait del trànsit marítim. Ja l'any 1441, el bisbe Bernat de Pau va autoritzar a Fra Corbera la construcció d'una ermita que va promoure el prior de l'església de Santa Anna de Barcelona i posseïdor de la llavors vila de Palafrugell.**

Es desconeix a quina edat va morir i quin any, però segons Carme-Laura Gil, Jaume Corbera va ser enterrat a sota de l'ermita de Sant Sebastià de Palafrugell que va construir ell mateix. ©

Ermita de Sant Sebastià La Guarda de Palafrugell. Foto: Ricard Ballo

Imatge antiga de Sant Sebastià La Guarda de Palafrugell

JAUME CORBERA, ERMITÀ I CONSTRUCTOR DE SEGLE XV

No se sap del cert on va néixer Fra Corbera, encara que s'ha escrit que era valencià perquè s'ha trobat documentació que el 28 de gener de 1442 **Maria de Castella, la muller del rei Alfons el Magnànim, va autoritzar des del Palau Reial de València que Jaume Corbera fos l'ermità durant cinc anys de l'ermita de Sant Sebastià de Palafrugell (Baix Empordà) i que pogués recaptar per tot el regne almoines per a la seva construcció, és a dir, una ermita i una torre de guàrdia dedicada a Sant Sebastià, protector d'epidèmies i malalties, el sant més venerat a les ermites de Catalunya. L'ermita es va encabir dins de la torre.**

Racones de Barcelona

Per Lluïsa Goberna

CASA DE LA MISERICÒRDIA

La fundació del conjunt d'edificis conventuals de l'antiga Casa de la Misericòrdia té els seus orígens en el 1583.

Per tal d'atendre i oferir allotjament i un ofici als habitants de la ciutat que vivien en la indigència el sacerdot i catedràtic de la Universitat de Barcelona, Diego Pérez de Valdivia, va obtenir la tutela del Consell de Cent per tal de fundar un asil i aquest acordà obrir aquesta institució provisionalment al Convent dels Àngels, fins a l'emplaçament definitiu en uns terrenys adjacents. **La Casa de la Misericòrdia estava delimitada pels actuals carrers de les Ramelleres, de Montalegre i d'Elisabets.**

El conjunt d'edificis, que van ser construïts en diverses èpoques, està constituït bàsicament per l'hospici, la capella i l'antic Col·legi de Sant Guillem d'Aquitània.

Escut de la ciutat de 1613

Capella del segle XVII, amb el pati amb palmeres, que dona al Jardí dels tarongers

En principi es construí la casa del prior i els dormitoris. **També d'una primera època és la capella que data del segle XVII, al carrer d'Elisabets. A la porta d'aquesta es pot veure l'escut de Barcelona sostingut per dos àngels. Actualment acull una llibreria, "La Central del Raval".**

Amb el temps la primera edificació es va anar ampliant i a la primera meitat del segle XVII es van construir sis departaments més dels dos que hi havia originalment. Durant els segles XVII i XVIII s'hi fan diverses reformes així com més ampliacions.

L'any 1684 el Consell de Cent va acordar que la institució fos destinada principalment a acollir "donzelles necessitades d'empara".

El 1702 la Casa es va erigir en Convent i Hospital de Nostra Senyora de la Misericòrdia, administrat per les germanes hospitalàries.

A la dècada de 1980 una part del conjunt, sobretot el que s'havia fet al segle XVIII, es va veure afectat pel pla urbanístic del Raval, anomenat "Del Liceu al Seminari", i per aquest motiu el 1993 gran part de les estructures es van enderrocar per tal de reestructurar el carrer de Montalegre.

A l'entrada principal pel carrer d'Elisabets es troba un petit pati amb palmeres i a la llinda de la portalada es pot veure l'escut de la ciutat de 1613, i més enllà un passatge que arriba a **un pati de planta rectangular de 1.500 metres quadrats batejat com a "Jardí dels Tarongers"** degut al gran nombre d'aquests arbres que hi ha. Aquest indret amb una font central, amb brollador, és un recés de pau dins del barri, recuperat per l'Ajuntament com a espai veïnal.

L'antic hospici, amb entrada per la plaça de Vicenç Martorell-carrer de les Ramelleres, formava part de la Casa de la Misericòrdia i les monges es feien cura dels nadons que eren abandonats. **Actualment, al costat de la porta es poden veure dues obertures a la paret amb tapa de fusta que molts vianants que hi passen ni tan sols s'hi fixen. Són les restes del torn d'orfes.** És una història força curiosa i alhora producte de la falta de mitjans que hi havia en alguns sectors de la població en èpoques passades.

Quan es volia abandonar un nadó i portarlo de forma anònima, es deixava a la part de fora del torn (el cercle més gran a la part inferior de la paret) i es feia girar la roda. D'aquesta manera el nounat restava dins de l'hospici. Al terra, davant la porta, es troba una placa informativa d'aquests fets que queden com a testimonis d'una altra època.

L'altra obertura que es pot veure, més petita, era per rebre almoines, que fou el principal finançament de les monges.

L'estiu del 1999 l'edifici de la Casa de la Misericòrdia es va reconvertir en les oficines municipals de la Seu de Districte de Ciutat Vella. ©

Interior del torn

Jardí dels Tarongers

Façana del carrer Ramelleres, amb les restes del torn dels orfes

Detall de les restes de l'antic torn dels orfes

Placa informativa situada al terra

xevi
xivi
xovi
xuvi

Trencaclosques màgic

Com és possible que tres números sumats donin el mateix resultat que multiplicats?

Multiplicar és ben diferent de sumar, de manera que sembla impossible.

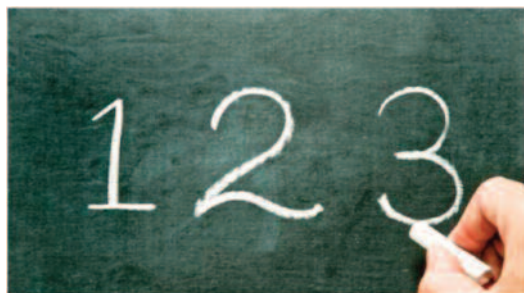
Per ajudar als que ja esteu pensant de quins números es tracta, indicar que són més baixos de 10: exactament l'1, el 2 i el 3.

Saps com ho farà el mag?

$$1 + 2 + 3 = 6$$

$$1 \times 2 \times 3 = 6$$

Com podeu comprovar, tant si els sumem com si els multipliquem el resultat és 6.

L'Institut i l'equip del Cartulari
us desitgem un
BON ESTIU!

SOFTDESK España, S.L.

Since 1997

Business representation agency and commercial brokerage

CAD/CAM/CAE - BIM

ARCHITECTURE, ENGINEERING & CONSTRUCTION COLLECTION

PRODUCTS DESIGN & MANUFACTURING COLLECTION

MEDIA & ENTERTAINMENT COLLECTION

HEADQUARTER

Plaça de l'Enginyer Deulofeu, 10 B – 2a.
08914 BADALONA (Barcelona) -Spain -

Phone: +34 93 5193919 / +34 2426346 / +34 611460484
e-mail: softdesk@softdesk.cat

Number of intra-community operator for VAT purposes: ESB61501136

Àngel Gordon Hipnòleg Clínic

*Què podem aconseguir amb la
Hipnosi clínic?*

1. Eliminar l'addicció al tabac i altres addiccions
2. Alleujar trastorns afectius
3. Ansietat i depressió
4. Tractament de dolors crònics i fibromiàlgia
5. Millorar defenses de persones que reben quimioteràpia
6. Induir al somni a persones que pateixen d'insomni
7. Tractament indicat per a obesos que volen perdre pes

Avui al segle XXI
"La Hipnosi clínic"
és clau per solucionar
"els teus problemes"

C/Bailén, 169, pral. 3a
08037 Barcelona
Tel. i Fax 934 592 255

C/ Canonge Dorca, 4, 1r
17005 Girona
Tel. 630 051 601

angelgordonlions@hotmail.com

Feu una subscripció a la revista Cartulari i per
rebéreu els dos exemplars que s'editen
semestralment

14€
l'any

Si esteu interessats a posar publicitat a la nostra revista truqueu al telèfon
que surt més baix i us informarem en tot el que necessiteu.
Si truqueu i dieu que heu vist aquesta informació, tindreu un preu especial

Tant per la subscripció com per la publicitat el telèfon i e-mail de contacte:
93 325 77 91 - institut@cartulari.cat

